

NAGY PÉTER*

A katonai büntetések és a katonai mellékbüntetések alkalmazása, különös tekintettel a szolgálati törvényben lévő fenytésekre

Előszó

A tudományos dolgozatom célja, hogy bemutassam a társadalom egyik speciális személyi körére vonatkozó szankciórendszert illetve annak gyakorlati jelentőségét a módosult háttérjogszabály rendelkezéseire különös tekintettel.

A katonai büntetéseket és a katonai mellékbüntetéseket a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) tartalmazza. A pályamunka során, mielőtt elemezném az előbb megjelölt törvényben lévő hatályos szabályozást, ki fogok térni arra, hogy hogyan is fejlődött e szankciók rendszere a XX. század első felétől kezdve, egészen napjainkig.

Hogy miért is ezt a témát választottam? A dolgozatom céljával összhangban választ szeretnék kapni arra, hogy mely cselekmények megvalósításakor van helye büntetőjogi felelősség megállapításának, és mely magatartások kifejtésekor lehetséges a fegyelmi felelősség megállapítása. Ebből következően megfogalmazódik az a gondolat, hogy a katonák esetében hol tudjuk meghúzni azt a bizonyos „határt”, amely alapján eldönthető, hogy - a társadalmi elvárásoknak, értékeknek megfelelően – büntetőeljárásnak vagy fegyelmi eljárásnak van helye. Így kutatni szeretném a büntetőjog egyik speciális elvét az ultima ratio elvét, melynek ezen kérdéskörben kiemelt jelentőséget tulajdonítok. Véleményem szerint a büntető törvénykönyv minden tényállását más, egyéb jogszabályokban található rendelkezések töltik ki tartalommal. Így például az emberölés tényállásánál az Alaptörvény élethez és emberi méltósághoz tartozó része, a vagyoni elleni bűncselekményeknél a magántulajdon sérthetlensége illetve a polgári törvénykönyv dologi jogi részében található rendelkezései sérülnek, vagy a költségvetési csalásnál az egyes adózásra vonatkozó rendelkezéseket sérti meg az elkövető. Minden jogágnak megvan a saját felelősségi szabályai és az ahhoz tartozó szankciók eszközei (pl. polgári jogban a kártérítés, közigazgatási jogban közigazgatási bírság, büntetőjogban a büntetések és intézkedések). Ezzel magyarázható a büntetőjog ultima ratio jellege, ami értelmében

* Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

minden esetben vizsgálni kell, hogy melyek azok a cselekmények, amelyeknél már nem elegendők az adott jogterület hátrányos jogkövetkezményeket kiváltó eszközei, hanem a büntetőjog szankcióit kell alkalmazni. A katona által elkövetett jogsértő cselekményeknél a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény, a Honvédek Jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény és nem utolsó sorban a különböző fegyveres testületek szolgálati szabályzatainak tartalma ebben a témában külön kiemelés érdemelnek a Btk. rendelkezései mellett.

Amennyiben sikerül eldönteni, hogy a büntetőjog rendelkezéseit kell alkalmazni, okkal merül fel a kérdés, hogy a katonák által megvalósított, különböző bűncselekmények esetén milyen katonai büntetések illetve katonai mellékbüntetések kiszabása válik indokolttá. Kutatási tevékenységem második állomása ezen kérdés megválaszolására igyekszik választ adni.

Végül, de nem utolsó sorban a Btk. katonákkal szemben foganatosítható szankciók viszonyát kívánom bemutatni a szolgálati törvényben lévő egyes fenytésekkel. Ennek indoka, hogy az előbb említett törvény elnevezésében és tartalmában is rendelkezik, olyan hátrányos jogkövetkezményekkel, amelyek megegyeznek a Btk.-ban lévő speciális büntetésekkel.

Ezen kérdések megválaszolásához célszerűnek tartom tisztázni elsősorban, hogy mit is jelent a katonai jog: a honvédelmi és a rendészeti joghoz tartozó azon jogszabályoknak az összessége, amely meghatározza a fegyveres erők szervezeti felépítését, működését, valamint a katonák jogait és kötelességeit. Az erre irányuló rendelkezések megtalálhatók a jogszabályokban és belső szabályzatokban.¹ E fogalomból az következik, hogy a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek tekintetében előírt szabályok megsértése fogják képezni a katonai büntetőjog alapját. Az, hogy az ilyen magatartási szabályok megsértése által büntetőjogi következményeket tudjunk megállapítani különös gondossággal kell vizsgálni a megsértett szabály célját, rendeltetését és a sérült jogi tárgy súlyát. Erre való tekintettel fontos dolog, hogy a jogtudomány folyamatosan naprakészen tartsa a katonai büntetőjog területét, ugyanis „a katonai környezet olyan szervezeti sajátosságokkal rendelkezik, amilyenek a civil szektorban nem találhatóak, ezért a katonai büntetőjognak sajátos katonai bűncselekményeket kell előírnia, és külön igazságszolgáltatási hatóságokat kell tartalmaznia, amelyek a bűnelkövetőkkel szemben eljárnak.”²

Ki szeretném emelni, hogy akikkel szemben alkalmazni lehet ezeket a hátrányos jogkövetkezményeket, azok csak és kizárólag katonák lehetnek, tehát a társadalom egy speciális személyi köréről beszélünk, akiknek a hivatása a mai társadalmunkban is kiemelt fontosságú. Ezt a személyi kvalifikáltságot alátámasztja, hogy az általuk megvalósított bűncselekmények esetén a speciális (katonai) büntetések is alkalmazhatóak, nem úgy, mint a társadalom polgári rétegeit alkotó - büntető törvényi tényállást megvalósító - elkövetők tekintetében, továbbá az előbb kifejtett katonai jog fogalma alapján számos – a Btk.-hoz kapcsolódó – jogszabályok léte, amelyek figyelembe vétele ebben a kérdéskörben nélkülözhetetlen. (Pl.: a már említett 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról vagy a 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról).

¹ DAMÓ LÁSZLÓ: *Katonai Lexikon*. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1985. 318. p.

² HAUTZINGER ZOLTÁN: *A katonai büntetőjog rendszertana*. AndAnn, 2010. 16. p.

Továbbá ezen személyeknek – akiket a Btk. egységesen katonának tekint – büntetőjogi felelőssége szélesebb körű, mint a többi állampolgáré. A tudomány szintén meghatározta a katona büntetőjogi felelősségét: „minden állampolgárra vonatkozó büntetőjogi felelősség mellett, a katonának – a fegyveres erők és fegyveres testületek valamennyi tényleges állományú tagjának – felelőssége az általa elkövetett katonai bűncselekményért. A katona tehát kettős büntetőjogi felelősség (általános és katonai) alatt áll.”³ Ennek következtében megállapítható, hogy egyaránt vonatkoznak rájuk a Btk. Általános Része egyéb fejezeteinek rendelkezései – hacsak a XII. fejezet eltérően nem rendelkezik -, valamint a Btk. Különös részében meghatározott törvényi tényállások másrészt a Btk. XLV. fejezete számos olyan cselekményt rendel büntetni, amely a polgári életben vagy el sem követhető, vagy pedig elkövetése nem von büntetőjogi következményeket maga után. Az, hogy kiemelt felelősség terheli a katonákat, megerősíti az a tény is, hogy a jogszabályi hierarchia csúcán Magyarország Alaptörvénye is külön rendelkezik az ilyen személyeket foglalkoztató fegyveres testületek - alapvető illetve kiemelt fontosságú - feladatairól. Ezért is releváns dolog, hogy szabályozva legyenek ezen szervekkel kapcsolatos életviszonyok.

Jóllehet, hogy a büntetőjogi értelemben vett katona fogalma, nem csak a hétköznapi értelemben vett katona fogalmát jelenti, hanem az egyéb rendvédelmi szerv hivatásos állományába tartozó személyi kört is érteni kell alatta. Erre a kérdésre majd a hatályos szabályozásnál térek ki.

A társadalmunkban már köztudomású tény, hogy az egyes fegyveres erőknél milyen szigorú szabályok irányadóak, hogy a meghatározott feladataikat eltudják látni. Ennek eléréséhez elengedhetetlen a rend és a fegyelem megteremtése. Már a leendő katonákat, rendőröket a tanulmányaik illetve kiképzésük alatt is ösztönzik a szigor eszközével a pontosságra, a precizításra, hogy ha majd hivatásosként állományba lépnek, a szolgálataikat maximálisan és a legnagyobb odafigyeléssel eltudják látni. Ezt bizonyítja az is, hogy a különös részben szabályozott valamennyi katonai bűncselekménynek jogi tárgya szolgálati rendhez és fegyelemhez fűződő társadalmi érdek.

Az előbb említett tényekre való tekintettel a Btk.-ban rögzített katonai büntetések és katonai mellékbüntetések ezeknél a személyeknél indokoltak, hiszen szükség van olyan szankciók alkalmazására, amely a hivatásukkal szorosan összefüggnek és ezzel elérhető a büntetés - speciális - célja.

Ezen tények felsorakoztatása után szeretném kiemelni, hogy joggyakorlat számára is fontossá válik annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy meddig van helye a fegyelmi eljárásnak illetve mi az a határ, amely fölött már a büntetőjogot kell alkalmazni. Ezután jöhet annak eldöntése, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás során mely szankciók jöhetnek szóba. Ennek megállapításához a bíróságnak kiemelt gondossággal kell vizsgálni az eset összes körülményét. Ugyanis a katona esetében egy súlyosabb katonai szankció kiszabása az egész életére kihathat. Ezek az emberek többnyire a hivatásuknak élnek, erre tették fel az életüket és könnyen lehet, hogy egy meggondolatlan cselekmény elkövetése - ami felelősségre vonást von maga után – a pályafutásuk végét jelentheti.

³ DAMÓ 1985, 308. p.

A hatályos rendelkezések értelmezése során be kívánom mutatni, hogy a fegyveres testületek tagjai által elkövetett deliktumokat a Btk. milyen eszközökkel rendeli büntetni illetve ezeket milyen esetekben alkalmazza a bírói gyakorlat, továbbá a módosult háttérjogszabály miként és milyen mértékben lép be a jogalkalmazás során. Ehhez segítségül vettem számos nagy elméleti illetve gyakorlati szakember szakirodalmát, továbbá a bíróságok által kialakított joggyakorlatot alátámasztó határozatokat és kúriai állásfoglalásokat.

I. Jogtörténeti áttekintés

1. A katonai büntetések és katonai mellékbüntetések magyar szabályozásának fejlődése a XX. században

1.1. Bevezetés

Az ókortól kezdődően, minden társadalomban már rendkívül nagy fontossággal bírtak az államok katonai hadereje. Elég csak arra gondolni, hogy a történelem során elsősorban a hatalmi viszonyok az államok katonai erejétől függött, aminek alapja már akkor is a rend és a fegyelem volt. Már a Római Birodalomban is szigorú szabályok vonatkoztak a katonákra, ahol katonai bűncselekménynek számított minden olyan magatartás, ami bontotta katonai fegyelmet, az ellenséggel szembeni védekezést akadályozta, illetve általában a katonai ütőképességet kedvezőtlenül befolyásolta. Büntetéseket a hadvezér alkalmazhatta, többek között a lefokozást is.⁴

A magyar történelem során a Rákóczi-szabadságharc idején kialakult az az igény, hogy megalkossanak egy átfogó Katonai Büntető Törvénykönyvet. Ez be is következett 1707-ben, az Ónodi Országgyűlésen. Ez volt az Edictum Universale, az első Kbt.⁵ Az eddig feltárt források alapján nem lehet tudni, hogy mennyire és milyen mértékben realizálódtak a benne foglalt rendelkezések. A szabadságharc leverését követően hatályba lépett az 1715. évi VII. tc., amely értelmében a császári jog érvényesült a magyar katonákra nézve is.

Az első olyan kodifikált joganyag, amelynek hatása érzékelhető volt a magyar erők tekintetében is, az Osztrák Katonai Büntető Törvény (Okbtk.) volt. *Ferenc József* adta ki császári nyílt paranccsal az osztrák kódexet, amit 1855. január 15-én szentesített, majd július 1-jén lépett hatályba. E pátenst nem vált formálisan a magyar jog részévé.⁶ „Az 1868-ban tetszhalálából felélesztett honvédségnél, továbbá a népfelkelő alakulatoknál, valamint a Magyar Királyi Nemesi Testőrségnél, a Magyar Királyi Korona őrségnél, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrségnél, továbbá 1876-tól az Erdélyi Magyar Királyi Csendőr Ezrednél, illetve 1881-től a Magyar Királyi Csendőrségnél szolgálatba vett, katonai státusú elkövetőkkel szemben voltak kiszabhatóak a szankciói. Később a

⁴ ZLINSZKY JÁNOS: *Római Büntetőjog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1992. 9. p.

⁵ FARKAS GYÖNGYI: *A magyar katonai büntetőkönyv megalkotásához vezető út a Rákóczi-szabadságharc alatt*. In: Bögöly Gyula (szerk.): *Őnálló katonai büntető kodifikációs tricentenáriuma*. Kódex Kiadó, Pécs, 2007. 63. p.

⁶ FARKAS 2007, 74. p.

személyi hatálya az újonnan, katonai rendben létesített őrtestületek (például darabont testőrség) szolgáló katonáival bővült.⁷ Az Okbtk. egészen 1931-ig volt hatályban, hiszen felváltotta az 1930. évi II. tc

A jogtörténeti áttekintés keretében a katonai büntetések és katonai mellékbüntetések fejlődését kívánom bemutatni az 1930. évi II. tc., az 1961. évi V. tv. és az 1978. évi V. tv. szabályozása szerint, ugyanis ezekben a jogforrásokban is már találhatóak a vizsgált szankciórendszerrel kapcsolatos jogintézmények, amik megalapozzák a hatályos szabályozás rendszerét.

1.2. Az 1930. évi II. tc.-ben

A XX. század első felében felmerült az igény egy új katonai büntető törvénykönyv megalkotására, hiszen az akkor hatályos Okbtk. rendelkezései az akkori katonai életviszonyok változásai miatt elavulttá váltak.

Schultheisz Emil (1899-1983) nevét fontos megemlíteni a katonai büntetőjog tekintetében, hiszen tudományos kutatási tevékenységet - munkásságának első felében - a katonai büntetőjog területén végzett, így ő volt a megalkotója az 1930. évi II. tc.-nek, a katonai büntető törvénykönyvnek és a kapcsolódó jogszabályoknak.⁸ Ténylegesen ezt tekintjük az első magyar katonai büntető törvénykönyvnek (továbbiakban: Kbtk.), ami 1931. február 1-jén lépett hatályba.⁹

A Kbtk. első részének általános rendelkezéseinél a III. fejezet (7- 31. §§-aiban) rögzítette a katonákra vonatkozó büntetéseket. Érvényesült a *lex specialis derogat legi generali* elve, ami ebben a helyzetben azt jelentette, hogy a közönséges büntető törvénykönyv szabályait, e törvényben meghatározott eltérésekkel kellett alkalmazni a katonákkal szemben.

A 7. § értelmében a halálbüntetést agyonlövésssel kellett végrehajtani, amennyiben ezen törvencikk Második Része így rendelkezett. A katonák speciális személyi körére való tekintettel külön megemlítette a katonai büntetések között, mert a közönséges bűncselekményeket megvalósítók esetében akasztással foganatosították a büntetést. A törvény indokolása szerint, katonai bűncselekményeknek jelentős részét nem aljas érzületből követték el. Ezt a tényt az akkori katonai büntetőjog is figyelembe vette mivel, a fenti végrehajtási mód katonai felfogás szerint nem oly megbecstelenítő, mint a kötél általi halál.¹⁰ A Kbtk. az agyonlövést nem külön büntetési nemként alkalmazta, hanem a halálbüntetésnek egy végrehajtási módjaként tartotta fenn.¹¹

A (2) bekezdés szerint, ha több bűncselekményt valósított meg az elkövető, amelyek büntetéseinél az agyonlövés és az akasztás büntetése is szerepel, akkor akasztással kellett végrehajtani a büntetést.

⁷ CSIHA GÁBOR: *A szolgálati viszonyt és a rendfokozatot érintő mellékbüntetések Magyarországon a XIX–XXI. században*. Rendvédelem-történeti füzetek, XX. évfolyam 2011/23. 15. p.

⁸ NAGY FERENC: *Bevezető Tanok*. In: Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész*. Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 53. p.

⁹ A Kbtk.-t az 1930. évi III. tc. léptette hatályba.

¹⁰ Országgyűlés Felsőházi Irományai (11)1927/350-387. 201. p.

¹¹ JILLY LÁSZLÓ: *Az új katonai büntetőtörvénykönyv*. Pécsi Irodalmi és Könyvkiadó Rt., Pécs, 1933. 30. p.

Az akasztással történő halálbüntetés alkalmazása mellett, a bíróságnak kötelező volt kimondani a honvédségből (csendőrségből) való kicsapást is.

A 8. § írta elő a szabadságvesztés megrövidítését bizonyos súlyosításokkal. Az ilyen büntetés végrehajtásának speciális módját határozta meg a törvény. Ilyen súlyosítás a böjt, a kemény fekvőhely, fogház- és elzárásbüntetés esetében pedig még a magánzárka is. Ezek közül több is egybekapcsolható volt a büntetés végrehajtása során. A böjt napjain az elítélt csak kenyeret és vizet kaphatott. A kemény fekvőhely abban állt, hogy az elítéltnak csak puszta deszkát adtak fekvőhelyül. Magánzárkában az elítéltet a fogházi szabályokban megengedett kivételekkel éjjel és nappal másoktól elkülönítve kellett őrizni.

Ezen súlyosítások alkalmazásának a feltétele, hogy az elkövetőt egy évnél nem hosszabb tartamban meghatározott börtön-, fogházbüntetésre vagy elzárásbüntetésre kellett ítélni.

Az indokolás az volt, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés kevésbé viszarasztó és „főleg a rövid idejű szabadságvesztésből elítéltek rendes testsúlyban gyarapodva kerülnek ki és főleg az intelligencia alacsonyabb fokán állókon nem igen látszik meg a bánkódás amiatt, hogy a terhes katonai szolgálatot fel kellett cserélniük pár havi szabadságvesztéssel.”¹²

A böjt és a kemény fekvőhely legalább egynapi megszakítással hetenkint legfeljebb kétszer, a magánzárka egy-egy havi megszakítással egyhuzamban legfeljebb egy hónapon át volt alkalmazható. Minden egyes súlyosítás minden napja külön egy-egy büntetési napnak számított. A súlyosítások alkalmazásánál figyelni kellett arra, hogy a büntetésnek szabadságvesztés tartamából és súlyosítások számából összetevődő össztartama ne haladja meg az 1 évet, ellenkező esetben az ilyen rövidített büntetést nem lehetett volna alkalmazni.¹³ Akikkel szemben nem lehetett alkalmazni a szabadságvesztés súlyosítását, azok a rendfokozatuk birtokában maradt tisztek (hasonló állásúak), valamint akik egészségét a súlyosítás veszélyeztette volna.

A Kbt. ismerte a házfogság intézményét. A bíróság elrendelheti, hogy rendfokozatukban elítéltetésük után is megmaradó tisztek (hasonló állásúak) fogház- (elzárás-) büntetésüket, ha ennek tartama az egy hónapot nem haladja meg, lakásukon tölthessék (házfogság). Annyi kikötés volt, hogy az elítélt a házfogság tartama alatt nem hagyhatta el a lakását és látogatókat nem fogadhatott. Amennyiben ezeket a tilalmakat megszegte, a büntetés hátralévő részét fogházban kellett letöltenie.¹⁴

A 15.§ kimondta, hogy a hivatalvesztésre nem ítélt is elveszti a belföldi rend- és díszjeleit, továbbá a külföldi rend- és díszjelek viselésének a jogosítványát, ha büntetett miatt ítélték el. Ez a rendelkezés volt a Csemegi Kódex kiegészítése a katonákra nézve. Akkor lehetett alkalmazni, ha azt a Btk. az egyes bűncselekményeknél előírta.¹⁵

Az 1930. évi II. tc. 20-23. §§-ai már szabályozták a lefokozás (rangvesztés) intézményét, ami a jelen dolgozatomhoz a legszorosabban kapcsolódik. A katonai büntetőbíráskodásban különleges mellékbüntetésnek számított. Csak olyan elkövetőt lehetett ilyen büntetésben részesíteni, aki bármilyen katonai rendfokozatot viselt vagy a legala-

¹² Felsőházi irományok, 1927. 201. p.

¹³ JILLY 1933, 28. p.

¹⁴ 1930. évi II. tc. 12.§.

¹⁵ 1930. évi II. tc. 15.§.

csonyabbnál magasabb zsold élvezetében állt. Jogkövetkezményeit tekintve, az így elítélt személy elvesztette rendfokozatát és katonai állását, illetőleg visszahelyezték a legalacsonyabb zsold élvezetébe, továbbá a nyugdíjigény, nyug- vagy kegydíj is elveszett.

A törvény bizonyos esetekben kötelezővé tette a lefokozás alkalmazását a bíróságok számára. Így ki kellett mondani, ha a bíróság hivatalvesztést állapított meg, vagy a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztését mondta ki, vagy a szakképzettséget kívánó hivatás vagy foglalkozás gyakorlásától tiltotta el az elkövetőt. Továbbá kötelező volt a lefokozás kimondása, ha: a) az elítélés olyan cselekmény miatt történt, amelyet a törvény büntettnak nyilvánított vagy b) a tett vagy mellékkörülményei olyanok voltak, hogy a tettes a szolgálat hátránya vagy az állástekintetek sérelme nélkül rendfokozatában meg nem maradhatott. Az a) és b) eset a bírói gyakorlat szempontjából volt fontos, hisz ezek általánosságban tették kötelezővé a lefokozás kimondását. (Pl. részeskedés, nyereségvágyból elkövetett bűncselekmények).

Tehát „a II. rész olyan hivatalvesztéssel össze nem kapcsolt bűncselekményeknél írta elő kötelezően a lefokozást, amelyeknél a katonai becsület szempontjai feltétlenül megkövetelték a rangvesztést.”¹⁶ Ilyen bűncselekmény volt pl. a szökés vagy a gyávaság. Azonban ha a lefokozást a 22.§ 2-4. pontja alapján kellett kimondani és a bíróság pénzbüntetést vagy elzárást, fogház, avagy egy évet meg nem haladó börtönbüntetést állapít meg, úgy a lefokozás kiszabását mellőzni lehetett.

1.3. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve

1962. június 1-jén hatályba lépett az 1961. évi V. törvény, amit „szocialista kódexnek” is szoktak nevezni. A törvény VII. Fejezetében található meg a katona által elkövetett bűncselekményekért járó szankciókra vonatkozó szabályokat. A VII. Fejezet címe „Katonákra vonatkozó külön rendelkezések”. Megállapítható, - ellentétben az 1962 előtti szabályokkal - hogy a jogalkotó azt a megoldást választotta, hogy egy kódexben szabályozta a polgári személyekre vonatkozó rendelkezéseket illetve a katonákra irányadó szabályokat is.

A szocialista kódex a következőket helyezte kilátásba a katonákkal szemben:

1. A büntett elbírálása fegyelmi jogkörben,
2. A szabadságvesztés végrehajtása fegyelmező zászlóaljban,
3. A szabadságvesztés végrehajtása katonai fogdában,
4. A katonai mellékbüntetések
 - a) lefokozás,
 - b) rendfokozatban visszavetés,
 - c) a soron következő előléptetéstől kizárást.

A jelen dolgozat tárgyát tekintve a 4. pontban feltüntetett katonai mellékbüntetések bírnak relevanciával, így ezek bemutatása következik. Az 1961. évi Btk. megváltoztatta a

¹⁶ JILLY 1933, 37. p.

katonai mellékbüntetések körét. Egyrészt a rend- és díszjelek elvesztése beolvadt a közügyektől eltiltás joghatályaiba, míg az állásvesztést kiiktatták a szankciórendszerből.¹⁷

Mindhárom mellékbüntetésre igaz volt, hogy a közügyektől eltiltó ítélet esetén nem lehetett alkalmazni.

a) Lefokozás

A lefokozást akkor kellett alkalmazni, ha az elkövető – az eset összes körülményeire tekintettel – a rendfokozat viselésére méltatlan. Nem méltó a rendfokozatra az a rendőr sem, aki hivatali hatalmával visszaélve, törvénytelenül elfog és fogva tart egy nőt abból a célból, hogy helyzetét kihasználva vele közösülhessen, mert e magatartás alkalmas a rendőrség iránti bizalom csökkentésére is. (Legf. Bír. Katf. III. 357/1974.)¹⁸ A lefokozás a legsúlyosabb büntetést jelenti. Ennek következtében a sorállományúak és a tartalékosok elvesztették a rendfokozataikat, a hivatásos állományúaknál ez a szankció még leszerezéssel is együtt járt.¹⁹ A törvényszöveg kiemelte, hogy a lefokozást akkor kellett alkalmazni, ha az elkövető a rendfokozat viselésére alkalmatlanná vált. Ezt mindig az adott helyzetben lehetett megítélni, amihez figyelembe kellett venni az eset összes körülményét és az ebből levont következtetések alapján mérlegelte a bíróság, hogy helye van-e a lefokozásnak. Az akkori bírói gyakorlat szerint (is már) méltatlanná vált az elkövető, ha fosztogató jellegű vagy korrupciós bűncselekményt, ezekhez hasonló természetű más büntetést követett el, továbbá aki súlyosabb beszámítás alá eső katonai büntetést vagy hasonló súlyú garázda jellegű deliktumot hajtott végre.²⁰ Azonban nem volt szükséges a lefokozása annak a sortisztesnek, aki katonai szolgálata alatt komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy hátrányos helyzete ellenére a társadalomba megfelelően beilleszkedjen, a súlyos testi sértés büntetést pedig kizárólag az őt ért méltánytalan gúnyolódás hatására, felindultságban követte el és az nem függött össze szolgálatával. (Legf. Bír. Katf. IV. 69/1975.)²¹

A „Szocialista Kódex” miniszteri indokolása szerint, a tartalékos bűnelkövető is lefokozható volt. Ezt a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma elutasította az általa kialakított joggyakorlat során, hiszen kimondta, hogy a katonai mellékbüntetések csak az elkövetéskor tényleges állományban lévő elkövetőkkel szemben alkalmazhatók.²²

b) Rendfokozatban visszavetés

Az (1) bek. szerint, akkor kellett alkalmazni, ha az elkövető cselekmény a rendfokozat tekintélyének sérelmével járt, de a lefokozás feltételei nem álltak fenn. Ennek értelmében a lefokozásnál írt bűncselekményeknél enyhébb deliktumok esetén lehetett ezt szankciót kiszabni. Az ilyen bűncselekmények elkövetése révén is sérült a rendfokozat tekintélye, de nem olyan mértékben, mint a lefokozást érdemlő magatartás esetében.

¹⁷ CSIHA 2011, 19. p.

¹⁸ KORDA GYÖRGY: *A katonai és a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények*. Zrinyai Katonai Kiadó, Budapest, 1988. 49. p.

¹⁹ SÖMJÉN GYÖRGY: ...??. In: Halász Sándor: *A büntető törvénykönyv kommentárja*, 2. kötet, VII. fejezet. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 529. p.

²⁰ SÖMJÉN 1968, 530. p.

²¹ KORDA 1988, 49. p.

²² CSIHA 2011, 20. p.

A (2) bek. vonatkozásában példa lehet az 1967/5-5274. BH, amely szerint a katonai életviszonyok sajátosságaira figyelemmel, csak viszonylag szűk határok között alkalmazható, mert ellenkező esetben az ilyen mellékbüntetés kiszabása általában sértené a katonai rendfokozat tekintélyét, ami pedig a legkevésbé sem kívánatos. Ezért a visszavetés csak eggyel alacsonyabb rendfokozatba történhet, és tisztet csak tiszti, tiszthelyettest csak tiszthelyettesi, tisztet csak tisztési rendfokozatba lehet visszavetni.²³

A visszavetéssel egyidejűleg a bíróságnak az alacsonyabb rendfokozatban töltött várakozási időt is meg kellett határoznia. Ennek az időtartamnak a megállapításánál figyelembe kellett venni a rendfokozatra előírt várakozási időt és a bíróság ezt a tartamot vagy ennél rövidebbet határozhatott meg, de nem lehetett kevesebb, mint 1 év.

A rendfokozatban visszavetés hatálya az ítélet jogerőre emelkedésével állt be. Így a bíróság által meghatározott várakozási idő is ezzel az időponttal kezdődött, és abba a szabadságvesztésben eltöltött idő is beszámított. (LB. Katonai Kollégiumának 396. sz. állásfoglalása - BJD 619.)²⁴

c) A soron következő előléptetésből kizárás

Ez volt az 1961. évi Btk.-ban a legenyhébb katonai mellékbüntetés. Ezt csak akkor lehetett alkalmazni, ha a soron következő előléptetésre méltatlanná vált, úgy hogy az előléptetéskor viselt rendfokozatának tekintélyét nem veszélyeztette. Értelemszerűen enyhébb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén volt helye a kizárásnak, ellentétben a lefokozás vagy a rendfokozatban visszavetés esetében (tárgyi oldal). Továbbá olyan katonát lehetett ilyen büntetésben részesíteni, akinek a magasabb rendfokozatba való előléptetését a jogszabály meghatározott várakozási idő és egyéb előfeltételek megléte esetén kötelezően előírta.²⁵ Ezért csak hivatásos katonákkal szemben volt alkalmazható (alanyi oldal). A kizárás tartamát szintén meg kellett határozni az eljáró bíróságnak. A soron következő előléptetésből kizárás egy - vagy kétévi tartama soron levő előléptetés esedékességének az időpontjával kezdődik, tekintet nélkül arra, hogy az ítélet jogerőre emelkedése előtt avagy után következett be, és abba a szabadságvesztésben eltöltött idő beszámít. (LB. Katonai Kollégiumának 396. sz. állásfoglalás – BJD 619.)²⁶

Láthatjuk, hogy „Szocialista Kódex” szabályozott először olyan büntetéseket, amelyek a rendfokozatot és az előmenetel idejét érintette, aminek elsődleges indoka a rendfokozat tekintélyének a védelme. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy az akkori bírói gyakorlat szerint, ha a katonát szabadságvesztésre ítélték, amit katonai fogdában kellett végrehajtani, úgy lehetővé vált, hogy a katonai fogda mellett a rendfokozatban való visszavetés vagy az előléptetésből kizárás büntetés is alkalmazásra kerüljön. Ennek célja volt a hatékony nevelői hatás kiváltása.

²³ SÖMIJÉN 1968, 532. p.

²⁴ SÖMIJÉN 1968, 533. p.

²⁵ SÖMIJÉN 1968, 533. p.

²⁶ SÖMIJÉN 1968, 534. p.

1.4. Az 1978. évi IV. tv. által szabályozott rendelkezések

Az 1979. évi 5. tvr. 1979. július 1-jén léptette hatályba azt a büntető törvénykönyvet, ami több mint 30 éven keresztül szabályozta a magyar - anyagi - büntetőjogot. Megállapítható, - ami már az 1961-es Btk-ra is igaz -, hogy nem hoztak létre külön katonai büntető törvénykönyvet, hanem a katonákra vonatkozó rendelkezéseket beintegrálták a Btk.-ba. Így elmondható hogy a katonákra vonatkozó rendelkezéseknek nincs külön anyagi, alaki kódexe, hanem taralmilag az általános kódexek (Btk., Be.) külön fejezeteiben foglalják össze az eltérő szabályokat.²⁷

Az általános rész VII. Fejezete vonatkozott a katonákra. Tekintettel arra, hogy a rendelkezések szövege, majdhogynem megegyeznek a hatályos Btk.-ban lévő szövegezéssel (kisebb kiegészítéseket leszámítva), így itt nem elemezném a katonai büntetéseket és mellékbüntetéseket.

Jogtörténeti szempontból megállapítható, hogy az 1978. évi IV. törvény sokáig nem tett különbséget a katonai büntetések és mellékbüntetések között. Ezt a szabályozási módot a 2009. évi LXXX. törvény módosította, ennek következtében váltak két csoportra a katonákkal szemben alkalmazható speciális szankciók. Véleményem szerint, ennek jogpolitikai indoka a jogkövetkezmények súlyosságában rejlik és ennek a különbségnek formailag is látszódnia kell a törvény szövegéből.²⁸ Míserint a lefokozás és a szolgálati viszony megszüntetése esetén az elítélt elveszti hivatását és a továbbiakban nem fogja gyakorolni azt a munkakört, amit azelőtt életvitelszerűen megszokott. Míg a másik két katonai (mellék)büntetés esetében az elítélt továbbra is megmarad a szolgálati viszonyában, de annak keretein belül fognak realizálódni a szankciók joghatásai, amik a katonai rendfokozatát és az előmenetelét fogja érinteni.

A katonai büntetések fejlődése során már régóta megállapítható az, hogy a lefokozásnak vannak a legsúlyosabb jogkövetkezményei, amely a szolgálati viszony megszüntetésével önállóan is kiszabható volt már az 1930. évi II. tc. életbelépésétől kezdődően. A lefokozás és a szolgálati viszony megszüntetése katonai mellékbüntetések önálló büntetékénti alkalmazhatóságára is vonatkoznak a Btk.-ban meghatározott általános feltételek. (BH 1980. 417.)²⁹

Ezért a Legfelsőbb Bíróság törekedett megállapítani, olyan irányvonalat a jogalkalmazók számára, amely segítségével – kétséget kizáróan – meg tudják ítélni, hogy a katonai által elkövetett cselekmény a lefokozás büntetésével szankcionálható. Ezen állásfoglalás a legsúlyosabb joghatású lefokozás kapcsán arra fektette a hangsúlyt, hogy az ítélezésben mindig érvényesülnie kell a sajátos katonai körülményeknek: a vádlott feltárandó bűnügyi és szolgálati előéletének, eddigi szolgálata teljesítése színvonalának, normakövetésre hajlandóságának, eskü szerinti addigi életvitelének. Ez utóbbiakat árnyalják a parancsnoki jellemzésben, időszakos minősítésekben kifejtettek, a nyilvántartott előléptetési adatok, dícsérek, kitüntetések, illetve fenytések. Soha sem önmagából

²⁷ TREMMEL FLÓRIÁN: *A katonai igazságszolgáltatás tricentenáriumi vetületei*. In: Bögöly Gyula . Hautzinger Zoltán (szerk.): *Önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*. Kódex Kiadó, Pécs, 2007. 245. p.

²⁸ Utalni szeretnék a normavilágosság elvére. Egyik alkotmányjogi kritérium a törvényalkotással kapcsolatban, hogy úgy kell megalkotni egy törvényt, hogy az az állampolgárok számára is egyértelmű legyen. Tehát a közérthetőségre kell törekedni.

²⁹ VARGA ZOLTÁN (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv Magyarázata 2*. Complex Kiadó, Budapest, 2009. 396. p.

az elbírált bűncselekmény tárgyi súlyából, csakis ezen egyedi jellemzők alapján ítéltető csak meg tényszerűen, és vonható le ítélőbírói következtetés, hogy az elkövető méltatlanná vált-e a megszerzett rendfokozatra. (Legfelsőbb Bíróság Elnöki Tanácsa 193/1981. szám alatt közzé tett határozata)³⁰

Korábbi BK 136. szerint: „Nem tartható meg a szolgálatban a katona, ha az általa elkövetett bűncselekmény jellegénél fogva személyének veszélyessége fokozott és magatartásának tárgyi súlya is jelentős. Ilyennek kell tekinteni különösen az állam elleni bűncselekmények, az emberiség elleni bűncselekmények, az emberölés, a terrorcselekmény, a légi jármű hatalomba kerítése, az emberrablás és az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető katonai bűncselekmények elkövetőit.”³¹ Már korábban is rámutattak arra, hogy vizsgálni kell a katona személyének veszélyességét, amiben én a társadalomra veszélyességet látom, illetve a magatartásának jelentős tárgyi súlyát, ami a jogi tárgy fokozott sérelmét jelenti.

II. Hatályos szabályozás

1. A katonai büntetések és katonai mellékbüntetések szabályozása a hatályos Büntető Törvénykönyv szerint

1.1 Bevezetés

A Btk. 127. §-a rögzíti, hogy kik azok, akik a büntetőjogi értelemben vett katona fogalma alá tartoznak: a törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.³² Ebből következően a speciális katonai büntetéseket és katonai mellékbüntetéseket csak és kizárólag katonával szemben lehet kiszabni, valamint a különös részben szabályozott speciális (katonai) bűncselekményeket csak és kizárólag azok a személyek követhetik el, akik a Btk. 127. § (1) bekezdésében felsorolt személyi körhöz tartoznak. A rendőrség hivatásos állományú tagjai a büntető anyagi jogi rendelkezések értelmében katonák, ezért a katonai bűncselekmény alanyai lehetnek (BH 1997. 58. I.).

Ezt a tényt alátámasztja a Btk. 458. § a) pontja alatt található értelmező rendelkezés, ami kimondja, hogy katonai szolgálaton a Btk. 127. § (1) bekezdésében megjelölt személyek által teljesített szolgálatot kell érteni. Erre egy példa a szolgálati bűncselekményeknél a kötelességzegés szolgálatban, melynek elkövetője katonai szolgálatban valószínűleg meg a bűncselekményt, így minden további nélkül alkalmazhatók ellene a katonai büntetések és katonai mellékbüntetések.

³⁰ KORDA 1988, 48. p.

³¹ EGERVÁRI KRISZTINA - MAGNOFFNÉ GOMBA BOGLÁRKA: *Büntető Törvénykönyv, Büntetőeljárás, Büntetés-végrehajtás*. UNIO Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft., Budapest, 1999 109. p.

³² 2013. évi LXXVIII. törvény 19. § (1) bekezdésével megállapított szöveg.

Azonban a fent említett szerveknél köztisztviselők, közalkalmazottak is végeznek munkát, e személyi kör nem tekinthető katonának, azaz a katonákra vonatkozó általános és különös részi rendelkezések rájuk nem vonatkoznak.³³

2013. július 1-jén hatályba lépett Büntető Törvénykönyv XII. és XLV. Fejezete tartalmazza azokat a büntető szabályokat, amelyek „az ország külső és belső biztonságának, az állampolgárok életének, testi épségének és jogainak megóvására hivatott fegyveres erők és fegyveres testületek szolgálati rendjének és fegyelmének, feladataik ellátására való alkalmasságának biztosítását szolgálják.”³⁴ Továbbá „tartalmazza azokat az eltéréseket, amelyek a büntetések és intézkedések alkalmazása terén a szolgálati rend és a fegyelem követelményeinek betartására nevelést, a büntetés céljának a fegyveres erők és fegyveres testületek szolgálati viszonyai közötti hatékony megvalósítását szolgálják.”³⁵

Tehát a Btk. alapján is megállapítható az a tény, hogy a XII. Fejezetben lévő rendelkezéseket kiegészítő jelleggel kell alkalmazni, amelynek értelmében a katonákra vonatkozó szabályok felülírják a polgári személyekre vonatkozó rendelkezéseket. Gyakorlatban ez annyit jelent, hogy egy katonára is ugyanúgy alkalmazandóak a Btk. általános részi rendelkezései (I-X. fejezetek), de amennyiben a XII. Fejezet eltérő szabályt ír elő, akkor ezt az eltérő szabályt kell alkalmazni.³⁶

A bűncselekmény elkövetésének időpontjában a tettes vagy társtettes csak katona lehet a Btk. 127.§ (3) bek. szerint. Így a polgári személy, aki a katonával együttesen bűncselekményt valósít meg, ő nem katonai kötelmet szeg meg. A katonai bűncselekménynek csak részese (felbújtó, bűnsegéd) lehet. Például a katona egy polgári személlyel együttesen elöljáróját bántalmazza és a polgári személy tudott arról, hogy a katona elöljáróját bántalmazzák, akkor a polgári személy a katonai bűncselekmény bűnsegédje lesz.³⁷ Ha az elkövető a bűncselekmény megvalósításakor katona volt, de ezt követően a büntetőeljárás során a szolgálati viszonya megszűnt, az elbíráláskori helyzetet kell figyelembe venni.³⁸

Láthattuk, hogy a Btk. 127. § (1) bekezdése rögzíti azon szervezetet, amelyek hivatásos állományába tartozó tagjai büntetőjogi értelemben katonának minősülnek, tehát katonai büntetőjogi felelősség is terheli őket. Ezzel kapcsolatban szeretnék kitérni a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományára. Mivel ezen állomány tagjai nem tartoznak a katona büntetőjogi fogalma alá, így nekik a katonai büntetőjogi felelősségét nem is lehet megállapítani. A büntetőjog szempontjából ez a személyi kör ugyanabba a csoportba tartozik, mint a társadalom civil szférájához tartozó tagjai, rendes büntetőeljárás keretében állapítható meg a büntetőjogi felelősségük. Katonai bűncselekményt nem tudnak megvalósítani.

Már a 2012. évi C. törvény kodifikációja során is nagy kérdés volt, hogy a jogalkotó katonának minősítse-e a NAV hivatásos állományú tagjait. „A kodifikációs munkálatok kezdetén a javaslat szerint katonák voltak, de a 2013. évi LXXVIII. törvény 19. § (1) bekezdése szűkítette a katona fogalmát és a NAV hivatásos állomány tagjai kikerültek a

³³ BELOVICS ERVIN: A katonákra vonatkozó rendelkezések. In: BELOVICS ERVIN – GELLÉR BALÁZS – NAGY FERENC – TÓTH MIHÁLY: *Büntetőjog I. Általános rész.* Hvg Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 559. p.

³⁴ KORDA 1988, 61. p.

³⁵ KORDA 1988, 9. p.

³⁶ Btk. 127.§ (2) E törvény rendelkezéseit a katonákra az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

³⁷ KORDA 1988, 15. p.

³⁸ BELOVICS 2012, 558.p.

fogalomkörből.³⁹ Meglátásom szerint nem lenne alaptalan, ha mégis a büntetőjog alanyai lennének. A 2010. évi CXXII. törvény is úgy határoz, hogy a NAV államigazgatási és fegyveres rendvédelmi feladatokat ellátó, a Kormány eredeti jogalkotói hatáskörében kiadott rendeletében kijelölt miniszter által irányított, központi hivatalként működő központi költségvetési szerv.⁴⁰ Ezen rendelkezés szövegéből látjuk, hogy a fegyveres rendvédelmi feladatok ellátására létrehozott szervről van szó. A hangsúly a fegyveres és rendvédelmi jelzőkön van. Itt vonnék párhuzamot a szolgálati törvény 1. § szakaszával, amely felsorolja a hatálya alá tartozó szerveket, amik szintén rendvédelmi feladatokat ellátó szervek, de ezen szervek a büntetőjog alanyai. Ráadásul maga a NAV hivatásos állományának tagjai is alanyai a szolgálati törvénynek, tehát kettő törvény hatálya is kiterjed rájuk⁴¹, azonban nem állnak a Btk. hatálya alatt. Továbbá azért is lenne alapja annak, hogy büntetőjogi értelemben katonák legyenek, mert a NAV állománya is katonai jellegű, és a katonasághoz hasonló hierarchikus rendszerben szolgál illetve – ami megkülönbözteti a katonákat a civil személyektől – rendfokozatot viselnek és ami kiemelten fontos, hogy viselhetnek fegyvert a szolgálat teljesítése során. A katonai szankciók tekintetében a jelenlegi szabályok alapján, az állapítható meg, hogy nem lehetnek alanyai katonai büntetésnek és katonai mellékbüntetésnek a fentiekben kifejtettek ellenére sem. Azonban mégis van azonosság a büntetőjogi értelemben vett katonák és a NAV állománya között, fegyvelemsértés esetén ugyanazon fenyítésekben lehet részesíteni őket, mint a Btk. 127. § (1) bekezdésben meghatározott szervek állományához tartozó személyeket. Tehát itt egyfajta kettősség figyelhető meg, hiszen katonai büntetések vonatkozásában nem tartozik a katonákkal egy személyi körbe, de a fenyítések tekintetében velük egy csoportban van. Sőt mit több, a büntetőeljárásban a pénzügyőr terhelt sokkal hátrányosabb helyzetben van, mint egy rendőr terhelt, hiszen a rendőrrel szemben lefolytatott katonai eljárás akár 3 hónap alatt is befejeződhet, míg a nem katona terhelt eljárása sokkal tovább tart.⁴² Így joggal merül fel a kérdés, hogy a NAV hivatásos állományú tagjai miért nem számítanak büntetőjogi értelemben vett katonának a fentiek alapján, illetve azért is, mert a szolgálati törvény rendelkezései vonatkoznak rájuk, úgy ahogy a többi rendvédelmi szervre, akik a Btk.-nak alanyai.

Lehet vizsgálni a Btk. katona fogalmát meghatározó rendelkezését afelől is, hogy az ott felsorolt szerveket két csoportba tudjuk sorolni. Az egyik a Magyar Honvédség, a másik csoport a szolgálati törvény hatálya alá tartozó szervek.⁴³ A két szervezeti csoport külön törvényekben való szabályozásának az oka az volt, hogy Magyarország NATO csatlakozása új típusú katonai kihívásoknak történő megfelelés követelményével járt, s így megváltoztatta a Honvédség feladatrendszerét, felül kellett vizsgálni a Honvédség teljes személyi feltételrendszerét, s egyre nyilvánvalóbbá vált az önkéntes haderőre tör-

³⁹ TÖRÖK ZSOLT: *A katonai büntetőjogról – szubjektíven, szeliden.* Ügyészek Lapja 2013/2. 51. p.

⁴⁰ 2010. évi CXXII. törvény 1. §

⁴¹ Hszt. 1. § (3) A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományának szolgálati viszonyára az e törvényben foglaltakat a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

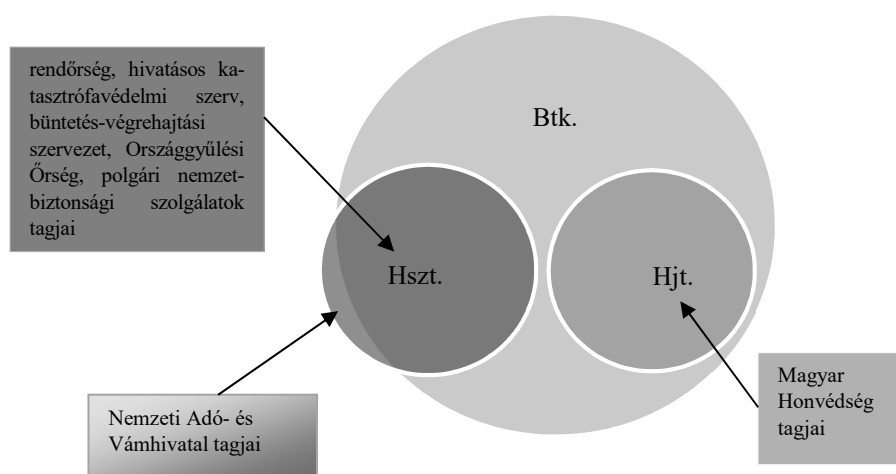
⁴² HAUTZINGER ZOLTÁN: *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011. 87. p.

⁴³ Korábban a 2001. évi XCV. törvény (régii Hjt.) hatálya lépése előtt a Magyar Honvédség hivatásos állományának a jogállását is a szolgálati törvény szabályozta.

ténő áttérés követelménye is.⁴⁴ Ezen két csoport vonatkozásában nem merül fel olyan elvi probléma mint a NAV-val kapcsolatban, amit fentebb részleteztem. Egyértelmű, hogy elsősorban a honvédek számítanak a katonai büntetőjog elsődleges alanyának, hiszen a hétköznapi érelemben őket tekintjük katonának, és funkcióját tekintve is a honvédség látja el a klasszikus katonai feladatokat. Az csak előnyösebb, hogy az egyéb rendvédelmi szervekre is kiterjesztette az állam a büntetőjog hatalmát, hiszen ezen szerveknek is – ahogy a Honvédségnek – feladata az ország illetve a állampolgárok védelmezése.

1. sz. ábra

A rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjainak viszonya a Büntető Törvénykönyvvel

1.2. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról általában

2015. április 24-én kihirdetésre került a 2015. évi XLII. törvény, amely a rendvédelemért felelős szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szól (továbbiakban új Hszt.).⁴⁵ „A törvény indokolása szerint az Országgyűlésnek, elsősorban a köz-

⁴⁴ SZEKENDI GYÖNGYVÉR: *A hivatásos és szerződéses katonák jogállása. Jegyzet a közszolgálati humánszervező szakirányú továbbképzés. Közszolgálati jog II. című tantárgyához*, Budapest, 2014, 8. p.

⁴⁵ A korábbi Hszt., az új Hszt. 367. §-a alapján „hatályát veszti a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény.

igazgatás területén, olyan törvényt kellett megalkotni, amely az állami feladatokat ellátó rendvédelmi szervezetekben tevékenykedő személyek jogviszonyát szabályozza. Így az a meghatározó elv fogalmazódott meg, hogy a jövőben ne egymás mellett elszigetelten fussanak a közszerzési életutak, hanem meg kell teremteni a közös vagy harmonizált kapcsolódási pontokat annak érdekében, hogy a pályaut, az egyeni karrier ne csak egyirányú előmenetelt jelentsen, hanem az életutak közötti váltást (átjárhatóságot) is lehetővé tegye. Így a kormánytisztviselők, a honvédség kötelékében szolgálatot végzők és a rendvédelmi területen szolgálati jogviszonyban állók egységes életpályarendszere teszi lehetővé a hatékonyabb kormányzati személyzetpolitikát.⁴⁶

Az új Hszt. 1. §-a határozza meg azokat a szervezetet (rendőrség, büntetés-végrehajtási szerv, hivatásos katasztrófavédelemi szerv stb.), amelyek hivatásos állományára alkalmazni kell e törvény rendelkezéseit. Az a)-h) pontban felsorolt rendvédelmi feladatokat ellátó szervezetek e törvény alkalmazásában a hivatásos állományú tagjainak hivatásos szolgálati jogviszonyára (a továbbiakban: szolgálati viszony) és egy társadalombiztosítási ellátására terjed ki.⁴⁷

Ahogy az előző alcím alatt már utaltam rá, a Magyar Honvédség állományára nem terjed ki e törvény hatálya. A honvédek jogállásáról szóló törvény előírja, hogy a szolgálati viszony megszüntethető áthelyezéssel közalkalmazotti, kormányzati szolgálati, közszerzési, vagy a rendvédelmi feladatokat ellátó szervezetek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény szerinti rendvédelmi feladatokat ellátó szervnél fennálló hivatásos szolgálati jogviszonyba.⁴⁸

Magyarország Alaptörvénye generálisan meghatározza többek között a rendvédelmi feladatokat ellátó szervezetek alkotmányos helyzetét, működésük alapvető szabályait.⁴⁹ Ennek értelmében az állomány tagjai az állammal szolgálatelljesítés céljából keletkezett különleges közszerzési jogviszonyban szolgálnak, ami alapján szolgálatelljesítéssel összefüggő kötelezettségek terhelik őket. Az új Hszt. következtében egységesítve lettek a különböző szervezeteknél a szolgálati viszonyra vonatkozó – alapvető – rendelkezések, így ennek figyelembe vételével kell az ezt szabályozó belső joganyagokat megteremteniük a különböző szervezeteknek.

Például, ha egy rendőr azért szolgálatban szeszesített fogyaszt, elköveti a kötelezettség megszegését szolgálatban véttségét. Ezen tényállás megállapításánál a bíróság elsősorban az elkövető személyi kvalifikáltságát vizsgálja, nevezetesen azt, hogy a rendőrséggel tényleges szolgálati viszonyban állt-e. A szolgálati viszony a Hszt. 44.§ (1) bek. szerint, a hivatásos állományba való kinevezéssel és annak elfogadásával határozatlan vagy e törvény rendelkezés alapján határozott időre létesül.⁵⁰ Így a rendőr ezen törvény hatálya alá kerül, valamint a Btk. hatálya alá is, mert a Hszt., hatálya alá tartozó szervezetek

⁴⁶ 2015. évi XLII. törvény indokolása.

⁴⁷ A Kúria egy munkaügyi jogvita kapcsán megfogalmazta, hogy a Hszt. rendelkezései alapvetően a hivatásos állomány tagjainak szolgálati viszonyára terjednek ki, a nyugállományban helyezetteknek csak a rájuk vonatkozó mértékben kell alkalmazni (EBH 2014. M.9.).

⁴⁸ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. tv. 59.§ (2).

⁴⁹ Magyarország Alaptörvénye 45. és 46. cikk.

⁵⁰ A szolgálati viszony létesítéséhez szükséges: a 33.§ (1) bekezdésébe foglalt feltételek teljesülése, pl. meghatározott iskolai végzettség vagy szakképzettség, a 41. § értelmében nem áll fenn szolgálati viszony létesítését kizáró körülmény illetve a 42. és 43.§-ok szerint a hivatásos állományba jelentkező életvitelét a hatóság, kifogástalan életvitel ellenőrzése eredményeként alkalmasnak (kifogástalannak) ítéli meg a szolgálati viszonyhoz.

állományának tagjai – a NAV kivételével (lsd. fentebb) – egyben a Btk. vonatkozó rendelkezéseinek is alá vannak rendelve. Az új Hszt. X. Fejezete rendelkezik a szolgálati viszony tartalmáról, amely alatt a szolgálatot teljesítő hivatásos állomány tagja illetve a rendvédelmi szerv jogait és kötelezettségeit határozza meg. Az itt található magatartási szabályok képezhetik alapját az esetleges felelősségre vonásnak, ugyanis ezen rendelkezések valamelyikét is az elkövetési magatartással kapcsolatban bűnösen megszegte, akkor megállapítható a fent említett katonai deliktum. Jelen példa szerint a rendőr a szolgálat ellátásával összefüggésben köteles az előírt helyen és időben, szolgálatképes állapotban megjelenni, ezt az állapotot a szolgálat teljes ideje alatt fenntartani és feladatát teljesíteni, valamint e célból rendelkezésre állni.⁵¹

Továbbiakban vizsgálni kell a rendőri szolgálatra vonatkozó egyéb előírásokat – amik összhangban vannak a 2015. évi XLII. törvénnyel – ilyen pl. a Rendőrség Szolgálati Szabályzata, mert ezen egyéb jogforrások is a katonai joghoz, így a katonai büntetőjog anyagát képezik, így a felelősségüket ezen rendelkezésekre való hivatkozással is meglehet állapítani.

Értelemszerűen a törvény IX. Fejezete konkrétan meghatározza a szolgálati viszony megszűnésének eseteit is.⁵² Például a szolgálati viszony megszűnik a büntetőeljárás keretében szolgálati viszony megszüntetése, lefokozás, a szolgálati viszony keretében betöltött szolgálati beosztás ellátásához szükséges tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás vagy közügyektől eltiltás alkalmazásával. Ezen megszűnési esetek szerinti napot követően a személy már nem tekinthető katonának, így rá már nem alkalmazandóak a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések sem.

1.3. A katonai büntetések és mellékbüntetések közös vonásai

A büntető törvénykönyv⁵³ a következő szankciókat helyezi kilátásba a katonákkal szemben. Katonai büntetések:

- a) lefokozás
 - b) a szolgálati viszony megszüntetése
- Katonai mellékbüntetések
- a) rendfokozatban visszavetés
 - b) a várakozási idő meghosszabbítása

1. Ezen joghátrányok közös vonásai - azon kívül, hogy katonák az alanyai – abban rejlik, hogy a katonák által megvalósítható (katonai) deliktumok mindig ugyanazon jogi tárgyat sértenek vagy veszélyeztetnek. Ezek elsősorban a szolgálati feladatok ellátásához fűződő társadalmi érdek, másodlagosan a szolgálati rend és a fegyelem,⁵⁴ és ezen értékek sérelme alapján lehet helye katonai büntetésnek és katonai mellékbüntetésnek.

⁵¹ 2015. évi XLII. törvény 102. § (1) a) pont.

⁵² 2015. évi XLII. törvény 80.§ (1).

⁵³ 2012. évi C. tv. 135-140. §.

⁵⁴ TÖRŐ SÁNDOR: Btk. XII. és XLV. fejezete. In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó, Budapest, 2013. 920. p.

2. A Btk. 79.§-a kimondja, hogy a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Ezen túlmenően a katonákra alkalmazandó speciális szabályokra való tekintettel szükséges olyan különös büntetések fogantatása, amely a büntetőjogi értelemben vett katonának közvetlenül a hivatására fog hatást gyakorolni. Közös a katonai szankciókban az, hogy a középpontjukban a rendfokozat áll. A rendfokozatot fogják hátrányosan érinteni kisebb-nagyobb mértékben.

3. A katonai büntetéseket és mellékbüntetéseket nem lehet alkalmazni, ha a katonát a közügyektől eltiltották illetve a katonákkal szemben közérdekű munka büntetését nem lehet kiszabni.

4. Vannak olyan esetek, amikor katonai bűncselekmény miatt mégse kerül sor katonai büntetés kiszabására. Katonai vétség miatt fegyelmi eljárásnak lehet helye.

Jogi tárgy:

A fent említett elsődleges és másodlagos jogi tárgyak mellett, a különböző katonai deliktumoknál vannak speciális jogi tárgyak is, amelyek megsértésével valósul meg a bűncselekmény. Ilyen például a jelentéstételi kötelezettség megszegésénél a fontos információk megfelelő időben történő eljuttatása, a zendülés esetében a fegyelmi viszony fenntartásának a biztosítása vagy éppen az alárendelt megsértésénél az alárendelt emberi méltósága. Az ilyen jogi tárgyakkal rendelkező bűncselekmények is közvetve sértik az elsődleges és másodlagos jogi tárgyakat, mert megfigyelhető, hogy a speciális jogi tárgyak tartalmát magában foglalja a szolgálati feladatok teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek illetve a rend és fegyelem.

Itt szeretnék kitérni arra a kérdéskörre, hogy mikor van helye büntetőjogi felelősségnek és mikor állapíthatjuk meg a katonai fegyelmi felelősségét. Először is tisztázni kell, hogy mi alapján is dönt a jogalkalmazó, úgy hogy büntetőeljárás vagy fegyelmi eljárás keretében folytatja le az eljárást?

1. A jogtudomány által már alaptételként érvényesül az, hogy a büntetőjogot a legvégző esetben szabad alkalmazni, mert ez a jogterület jelenti a leghigorúbb és legsúlyosabb beavatkozást az egyéni szférába.⁵⁵ Ez a büntetőjog speciális alapelve az *ultima ratio*. Alkalmazásának feltétele, hogy nincs más jogszabály, aminek a felelősségre vonatkozó rendelkezései olyan eszközt tartalmaznának, amik kellően orvosolnák az adott jogsértést. A katonák tekintetében olyan a cselekményeket szabad büntetőjogi eszközzel szankcionálni, ahol a fenytetés nem érné el a *célját*, ami a szolgálati rend és fegyelem védelme, az eljárás alá vont személynek és másoknak a fegyelemsértéstől való visszatartása.⁵⁶

2. Az *ultima ratio* vonatkozásában kell vizsgálni a *jogi tárgyat*. Meglehet állapítani olyan jogtárgyakat amelyek elleni támadás nem fokozható, azaz nincs olyan magatartás, ami a büntetőjogon kívüli jogsértés lenne – így minden támadás, ami az adott jogtárgyat érinti, bűncselekmény. Ezt nem szabad összetéveszteni azzal, amikor a büntetőjogon kí-

⁵⁵ NAGY 2012, 78. p.

⁵⁶ 2015. évi XLII. tv. 181. § (1) bekezdés.

vüli jogágakban van valamifajta tilalom, de nincs büntetőjogi tényállás.⁵⁷ A katonai jogban a jogi tárgy a fokozható csoportba tartozik, azaz van büntetőjogi és fegyelemsértési tényállása is. Például a szolgálati feladat alóli kibúvás tényállását meglehet valószínűsíteni, mint bűncselekményt, vagy mint fegyelemsértést. Ahogy a közönséges bűncselekményeknél is, a katonai bűncselekményeknél is vizsgálni kell, hogy a magatartás milyen fontos katonai érdeket, értékeket sért vagy veszélyeztet. Így a jogtárgy vizsgálatánál mindig figyelembe kell venni a cselekmény elbírálásának időpontjában lévő társadalmi, erkölcsi érdekeket és értékeket, amik megsértése esetén lehet eldönteni, hogy bűncselekményről vagy fegyelemsértésről beszélünk. Véleményem szerint ennek megítéléséhez egy jó kiindulópont lehet annak a rendvédelmi szervnek az alapvető feladatainak, rendeltetésének vizsgálata, ahol a jogsértő cselekmény elkövetője szolgálatban és ez a cselekmény milyen mértékben és milyen fokban veszélyes erre a rendvédelmi szervre nézve. Például egy magas beosztásban lévő büntetés-végrehajtási tiszt a bv. intézetben nyitva hagyja az egyik ajtót, hogy az elítélt megtudjon szökni. Ebben az esetben vizsgálni kell, hogy a bv. intézet létesítésének célja, az hogy a fogvatartottak ott töltsék le a büntetésüket, anélkül, hogy megszöknének, tehát a fogvatartottak őrzése. Emellett fontos tényezőt jelenthet, hogy az elkövető magas rendfokozattal rendelkezik, így tőle maximálisan elvárható lenne, hogy a rendet és fegyelmet tiszteletben tartja és távol tartja magát mindenféle jogsértő magatartástól. Ebben az esetben az ultima ratio elvére figyelemmel a büntetőjog lenne a legalkalmasabb eszköz, hogy a felelősségre vonás elérje a célját.

3. A jogtárgy sértés vizsgálatához szorosan kapcsolódik a cselekmény *társadalomra veszélyességének a foka*, ami a bűncselekmény egyik fogalmi elemét képezi. Btk. szerinti fogalom meghatározásból kell kiindulni: társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.⁵⁸ Olyan cselekményt lehet büntetni, amely „egyrészt büntető törvénybe ütköző és annak következményeként büntetőjogi büntetéssel fenyegetett cselekmény, másrészt materiálisan veszélyes (a tényállásszerű cselekmény, ha a társadalomra veszélyes, nincs kellő társadalmi előnnyel kompenzálva).”⁵⁹

Ez a rendelkezés a – katonák esetében - utal az Alaptörvény 45. és 46. cikkeire, amely a Magyar Honvédség, a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alapvető feladatait határozza meg.

Az Alaptörvény 45. és 46. cikkei alapján tudunk továbblépni azokra a törvényi szintű jogforrásokra, amelyek részletes leírják ezen szervek feladatait, így a büntetőjogi értelemben vett katonai kötelezettségeit. Ilyen törvényi szintű szabályozó eszköz például a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény. A rendőrség feladata az Alaptörvényben meghatározott feladatok mellett a határforgalom ellenőrzése, a terrorizmus elleni küzdelem és az e törvényben meghatározott bűnmegelőzési, bünfelderítési célú ellenőrzés, valamint a bűncselekményből származó vagyontárgy visszaszerzése.⁶⁰

⁵⁷ KARSAI KRISZTINA: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015. 78. p.

⁵⁸ 2012. évi C. tv. 4.§ (2) bekezdés.

⁵⁹ NAGY FERENC: *A magyar büntetőjog általános része*. Korona Kiadó, Budapest, 2004. 148. p.

⁶⁰ 1994. évi XXXIV. tv. 1.§ (1) bekezdés.

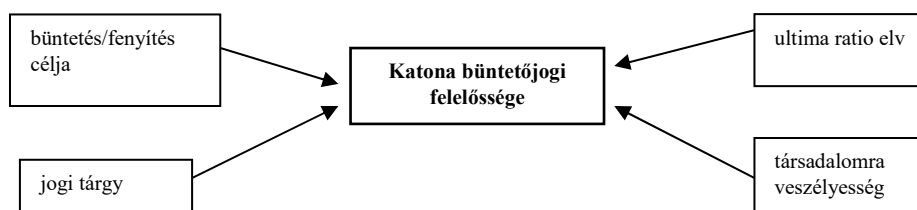
Tehát, ha a rendőr az általa megvalósított cselekményével ezen feladatok teljesítését vétkesen megakadályozza vagy elmulasztja, az adott esetben sérteni fogja az Alaptörvény rendelkezéseit, aminek következménye, hogy súlyosan veszélyes lesz a társadalomra és büntetőjogi felelőssége megállapítható lesz.

Ezért is állítom azt, hogy szoros kapcsolatban van a jogi tárgy és a társadalomra veszélyesség vizsgálata, hiszen itt is az adott rendvédelmi szerv alapvető feladataiból kell kiindulni illetve - még szűkítve a kört – a büntetőjogi értelemben vett katona konkrét szolgálati feladatára vonatkozó rendelkezéseket kell figyelembe venni, aminek megszegése fogja képezni a társadalomra veszélyességet, azaz büntetőjogi felelősség alapját.

Azért is nagyon nehéz ebben a kérdésben általános, absztrakt tételt megfogalmazni, mert a társadalomra veszélyesség jogalkalmazói kategória, aminek értelmében a bíróság köteles az elbírálandó cselekmény konkrét társadalomra veszélyességét minden esetben vizsgálni. Azonban ennek az értékelésnek a következményeként pedig előfordulhatnak olyan tényállásszerű cselekmények, amelyek az elkövetés sajátos körülményeire figyelemmel nem jelentenek veszélyt a társadalomra,⁶¹ ennek következtében legfeljebb fegyelmi felelősség megállapításának lehet helye.

2. sz. ábra

A katona büntetőjogi felelősségének vizsgálata

Rendfokozat:

Közös vonás, hogy az ilyen büntetések centrumában a rendfokozat áll. Az új Hszt. 15.§-a határozza meg a különböző rendfokozati állománycsoportokat (tiszthelyettesi, zászlósi, tiszti, főtiszti, tábornoki) és ezeken belül találhatóak az egyes rendfokozatok. A katonai szolgálatban különös jelentősége van a rendfokozatnak. Ehhez különböző szolgálati jogokon kívül társadalmi elismerés is járul. Mindezek a rendfokozat viselőjét arra kötelezik, hogy magatartása magasabb követelményeknek feleljen meg. Az a rendfokozattal bíró katona, aki büncselekményt követ el, azon túlmenően, hogy ezáltal megsérti az illető fegyveres testület tekintélyét, megsérti vagy veszélyezteti a rendfokozatát.

⁶¹ HAUTZINGER 2010, 109. p.

nak tekintélyét is.⁶² „Az erkölcsi megbecsülésen kívül kihatással van a katona anyagi javadalmazására és az általa betölthető beosztásra is. Utal a rendfokozat a katonának addigi életpályájára, a szolgálat során szerzett érdemeire is, különösen a hivatásos állomány körében, ahol a magasabb rendfokozat elérése képzettséghez és várakozási időhöz kötött, mely utóbbi kiemelkedő szolgálatteljesítés esetén rövidíthető.”⁶³

Az új előmeneteli rendszer⁶⁴ egyik legfontosabb eleme, hogy a rendfokozati rendszer átalakul, szerepe jelentősen változik, a rendfokozatok az egyes szolgálati beosztásokhoz kötötten kerülnek meghatározásra.

A szolgálati beosztások besorolása a következőképpen alakul:

A szolgálati beosztások vezetői, tiszti vagy tiszthelyettesi besorolási osztályba tartoznak. A vezetői besorolási osztályba tartozó szolgálati beosztás lehet kiemelt vezetői, középvezetői vagy beosztott vezetői beosztás, ezen belül a besorolási kategóriák: a) kiemelt vezetői beosztás esetén aa) a központi szerv vezetője, ab) a központi szerv vezetőjének helyettese vagy ac) a területi szerv vezetője, b) középvezetői beosztás esetén ba) szakirányító 1, bb) szakirányító 2, bc) főosztályvezető 1 vagy bd) főosztályvezető 2, c) beosztott vezetői beosztás esetén ca) főosztályvezetői-helyettes 1, cb) főosztályvezetői-helyettes 2, cc) osztályvezető 1 vagy cd) osztályvezető 2.⁶⁵

A tiszti és a tiszthelyettesi besorolási osztályba tartozó szolgálati beosztások eltérően alakulnak annak függvényében, hogy az a hierarchikus felépítésű rendvédelmi szerveknél van rendszeresítve vagy a központi szerve jogállással rendelkező rendvédelmi szervnél. Az előbbi csoportban öt, az utóbbiban négy besorolási kategóriába kell besorolni a szolgálati beosztásokat.⁶⁶ Így például a tiszti besorolási osztályba és a tiszthelyettesi besorolási osztályba tartozó, az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervnél, a büntetés-végrehajtási szervezetenél, valamint a hivatásos katasztrófavédelmi szervnél rendszeresített szolgálati beosztásokat öt-öt, „A”, „B”, „C”, „D”, „E” jelölésű besorolási kategóriába kell besorolni.⁶⁷

Tehát a büntetőjogi értelemben vett katonák rendfokozatban szolgálnak. A magasabb rendfokozatot előmeneteli rendszer szerint szerzik meg. Az előmenetel során figyelembe kell venni az adott rendfokozatban eltöltött időt, a katona életpályáját, a szolgálat során szerzett érdemeit, képzettség megszerzését, szolgálati teljesítményeket⁶⁸, illetve a beosztást a különböző rendfenntartó szerveknél az új Hszt. értelmében.

⁶² GÁSPÁR GYULA: *A katonai mellékbüntetések*. In: Földvári József (szerk.): *Magyar Büntetőjog Általános r. 27. fejezet*, BM Könyvkiadó, 1980. 450. p.

⁶³ KORDA 1988, 44. p.

⁶⁴ Demeter Márta parlamenti felszólalásában: „Egy olyan javaslatra van szükség, amely megfelelő megbecsülést, megfelelő életutató, előmeneteli lehetőséget, és hangsúlyoznám: mindenképpen jobbiztonságot és létbiztonságot biztosít az állomány számára. Hiszen ők is akkor tudják ellátni mindennapi feladataikat, akkor tudnak erre koncentrálni, akkor hatékony a rendvédelmi szervek működése, ha az állománynak megvan a jobbiztonsága, létbiztonsága, ami megfelelő keretet biztosít munkájukhoz.”

⁶⁵ 2015. évi XLII. tv. 114.§ (1)-(2).

⁶⁶ 2015. évi XLII. tv. 114.§ (1)-(2) bekezdéséhez fűzött indokolás.

⁶⁷ 2015. évi XLII. tv. 114. § (3) a).

⁶⁸ Kiváló teljesítmény esetén az előmeneteli idő lerövidülhet.

Az új Hszt. az előmenetelre vonatkozó szabályokat a 120-127. §§-aiban írja elő. Általános feltételnek rögzíti⁶⁹:

- a) az előírt képzési és továbbképzési kötelezettség teljesítése,
- b) a jogszabályban meghatározott, elvárt teljesítményszint,
- c) az egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasság,
- d) az előírt fizetési várakozási idő kitöltése,
- e) a magasabb szolgálati beosztás ellátásához szükséges gyakorlati tapasztalat, valamint készségek és kompetenciák,
- f) a pályázat útján betölthető szolgálati beosztás esetén pályázat benyújtása.

Azonban meghatároz negatív feltételeket is. Többek között ilyen, ha a fenti feltételek fenn is állnak nem léptethető elő az, aki ellen büntető-, méltatlansági, vagy fegyelmi eljárás van folyamatban.

A törvényben foglalt szabályozás szerint a besorolási kategórián belül történő előmenetel valójában horizontális előmenetelt jelent.

A törvény rendezi a besorolási kategórián belüli előmenetel szabályait. Ennek megfelelően a hivatásos állomány tagját a besorolás szerinti besorolási kategóriához tartozó fizetési fokozatban előre kell sorolni, ha

- az arra előírt előmeneteli idő, négy év (fizetési várakozási idő) eltelt,
- a jogszabályban meghatározott továbbképzési kötelezettségét teljesítette és
- a fizetési várakozási idő éves teljesítményértékeléseinek átlaga legalább megfelelő teljesítményfokozatú.

A hivatásos állomány tagja a magasabb rendfokozatba és az ahhoz rendelt fizetési fokozatba a 121.§ (1) bekezdésben meghatározott feltételeken felül akkor léptethető elő, ha a következő rendfokozathoz előírt rendfokozati vizsgát teljesítette.⁷⁰ Meg kell különböztetni a horizontális előmeneteltől a vertikális előmenetelt, ami a magasabb szolgálati beosztásba történő feljebb lépést jelenti, feltételei:

- teljesíteni kell a szolgálati beosztás ellátásához előírt képzettségi és alkalmassági feltételeket, és
- az utolsó négy év egyéni teljesítményértékelésének átlaga legalább jó teljesítményfokozatú,
- legyen olyan szolgálati beosztás, amely magasabb kategóriába tartozik.

Tehát a régi Hszt. szerint előmeneteli rendszerhez képest jelentős változást figyelhetünk meg, ebből következően azon katonai büntetések gyakorlati alkalmazásai is megváltoznak, ahol megmarad a katona a szolgálati viszonyában, de a viselt rendfokozatot hátrányosan fogja érinteni. Legfőbbképpen a várakozási idő meghosszabbításánál fog jelenteni változást, hiszen eltérően kell alkalmazni a Magyar Honvédség kötelékében

⁶⁹ Az általános feltételeknek meg kell valósulniuk mind a besorolási kategórián belüli előmenetelnél illetve a rendfokozati (és fizetési fokozatbeli) előmenetelnél is.

⁷⁰ 2015. évi XLII. tv. 121.§ (1)–(2).

szolgáló vádlottak esetébe és a szolgálati törvényhez tartozó szervek hivatásos állományú tagjai tekintetében. Erre az előbb említett büntetés részletezésénél fogok kitérni.

Közügyektől eltiltás, közérdekű munka:

További közös jellemző, hogy a katonai büntetés és katonai mellékbüntetés nem szabható ki, amennyiben a katonát a közügyektől jogerősen eltiltották.⁷¹ A katonák szempontjából a Btk. 61. § (2) bek. e) pont lényeges, miszerint a közügyektől eltiltott nem érhet el katonai rendfokozatot. Ebből következően okafogyottá válik bármely speciális (katonai) büntetés kiszabása, hiszen ezen büntetések is a rendfokozatot érintik. E törvényhelyek folytán a közügyektől eltiltás a legsúlyosabb büntetés a katonákra nézve, hiszen a lefokozás tartalmi elemeit is magában hordozza, így indokolt volt a törvényben kifejezetten is rendelkezni a katonai (mellék)büntetések jelzett párhuzamosságának kizárásáról.⁷²

A (3) bek. kimondja, hogy a közügyektől eltiltott elveszti katonai rendfokozatát, amelynek elnyerését a (2) bek. kizárja valamint címzetes rendfokozatát is elveszti.⁷³

A közügyektől eltiltás a szolgálati viszony megszűnését is jelenti a törvény erejénél fogva. Az új Hszt. 80.§ (1) bek. értelmében a szolgálati viszony megszűnik a közügyektől eltiltás alkalmazásával. Ennek indoka az lehet – figyelemmel a katonai deliktumok jogi tárgyára -, hogy ha az elkövető olyan cselekményt valósít meg, aminek szankcionálására a legmegfelelőbb joghátrány a közügyektől eltiltás, akkor ennek következtében nem csak a katona személyében, hanem annak a rendvédelmi szervbe vetett közbizalom is veszélybe kerül, ahol a szolgálatot teljesítette.

Közérdekű munkát sem lehet kiszabni a katona szolgálati ideje alatt. „Blaskó Béla úgy látja, hogy a szolgálati rend, beosztás, szervezeti struktúra olyan természetű, amely lehetetlenné teszi, vagy jelentősen megnehezíti e büntetés végrehajtását a katonai szolgálati viszony fennállása alatt.” Ebből következően, csak a katonai szolgálati viszony megszűnését jelentő büntetések (lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése) mellett lehet érdemben kiszabni.⁷⁴

Katonai büntetések mellőzése:

Említést kell tenni az új Hszt. XV. Fejezetéről, amely a fegyelmi felelősségről szól. Vannak olyan esetek mikor a katonát katonai vétség miatt, a büntetőeljárásról szóló törvény szerint fegyelmi eljárásban kell felelősségre vonni.⁷⁵ Ebben az eljárásban a döntés

⁷¹ A Btk. 61.§ (1) bek. írja elő a közügyektől eltiltás mellékbüntetés alkalmazásának feltételeit: szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása, illetve az elítélt méltatlanná válása a közügyek gyakorlására.

⁷² VARGA 2009, 396. p.

⁷³ Az új Hszt. bevezetett egy új rendfokozati formát: 346.§ (2) A hivatásos állomány azon tagja, aki e törvény hatálybalépésének napján történő besorolása alapján a 2015. június 30-án viselt rendfokozatánál alacsonyabb rendfokozatba került besorolásra, a korábbi rendfokozatát címzetes jelzővel viseli, amelynek rövidítése: „c.”. (3) A címzetes rendfokozatot a hivatásos állomány tagja mindaddig viseli, amíg a besorolás szerinti rendfokozata meg nem egyezik a címzetes rendfokozattal.

⁷⁴ HAUTZINGER 2010, 128. p.

⁷⁵ 2015. évi XLII. tv. 181. § (3) bekezdés.

jogköre nem a bíróságot illeti meg, hanem a fegyelmi jogkör gyakorlóját, így büntetést nem lehet kiszabni. Ezáltal érvényesül a büntetőeljárás egyik garanciális szabálya, nevezetesen hogy bűncselekmény elkövetése miatt bárkinek a felelősségét megállapítani, és emiatt vele szemben büntetést kiszabni egyedül a bíróság jogosult.⁷⁶

A fegyelmi jogkör gyakorlója – a fokozatosság elvének betartása mellett – a következő fenyítésekkel szabhatja ki:

- feddés,
- megrovás,
- pénzbírság,
- egy fizetési fokozattal egy évre való visszavetés,
- a fizetési fokozatban való előlépés várakozási idejének meghosszabbítása, hat hónaptól két évig terjedő időtartamra,
- eggyel alacsonyabb rendfokozatba hat hónaptól két évig terjedő időtartamra történő visszavetés,
- alacsonyabb szolgálati beosztásba helyezés, egy évtől két évig terjedő időtartamra,
- szolgálati viszony megszüntetése.⁷⁷

Elöljáróban megjegyezném, hogy a szolgálati viszony megszüntetése, mint fenyítés joghátránya súlyosabb mint a Btk. szerinti szolgálati viszony megszüntetése. Álláspontom szerint ez a tény okozhat ezen szankciók gyakorlati alkalmazásában problémákat. Ezekre majd a szolgálati viszony megszüntetésének elemzésénél visszatérek.

A katonai büntetések és katonai mellékbüntetések a rendfokozatot, illetve a hivatásos katona szolgálati viszonyát érintő joghátrányok, „ezért a fegyveres erők és fegyveres testületek sajátos szolgálati viszonyai között alkalmas lehet az elkövető nevelésére és másoknak a bűncselekmények elkövetésétől való visszatartására, tehát a büntetés céljainak megvalósítására.”⁷⁸ A büntetés kiszabásakor különös gondossággal kell vizsgálni az eset körülményeit, és az ilyen – kétséget kizáróan bizonyított – körülmények alapján kell megítélni a megfelelő szankciót. A szolgálati bűncselekmény elkövetőjének katonai szolgálatra alkalmatlansága olyan nyomatékos enyhítő körülmény, amelyre figyelemmel büntetés helyett az intézkedés alkalmazása lehet indokolt (BH 2000. 41.)⁷⁹.

A büntető törvénykönyv ezeken a jogkövetkezményeken keresztül hivatott védeni a rendfokozat tekintélyét, annak érdekében, hogy azt csak arra méltó személy viselhesse.

1.4. Katonai büntetések

A lefokozás illetve a szolgálati viszony megszüntetése a legsúlyosabb jogkövetkezményeket hordozzák a katonákra nézve. A Btk. 135. §-a rögzíti a büntetési nemeket, azaz a kiegészítéssel, hogy más büntetés mellett is párhuzamosan alkalmazhatók. A Btk.

⁷⁶ 1998. évi XIX. tv. a büntetőeljárásról 3. § (2) bekezdés.

⁷⁷ 2015. évi XLII. tv. 185. § (1)

⁷⁸ KORDA 1988, 44.p.

⁷⁹ BELEGI JÓZSEF – BERKES GYÖRGY – CZINE ÁGNES – KÓNYA ISTVÁN – MÁRKI ZOLTÁN: *Büntetőjogi Döntvénytár 1979–2007*. II kötet. Hvg-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 1029. p.

lehetőséget ad arra, hogy önállóan is kiszabhassa a bíróság, de ehhez a következő feltételnek kell teljesülnie: a katona által elkövetett bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságveszténél nem lehet súlyosabb. Ilyenkor a büntetés speciális céljának eléréséhez elegendő csupán ezen katonai büntetések valamelyikének kiszabása, anélkül hogy más – a polgári személyekre alkalmazandó – büntetést is megítéljen a bíróság. Mivel hogy, a korábbiakban részletezett rendfokozatot érintik a büntetések – amely következtében a katona elesik az előléptetéstől, vagy a magasabb rendfokozatba léptetéstől – ezért a katonával szemben a rendfokozatot, illetve a szolgálati viszonyt érintő joghátrány alkalmas eszköz lehet az egyéni és általános prevencióra.⁸⁰ A lefokozás és a szolgálati viszony megszüntetése alkalmazása során körültekintően vizsgálni kell az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyát, és a terhelt személyiségét, ez azért szükséges, mert az ilyen büntetések alkalmazása adott esetben a hivatásos életpálya befejezését jelentheti.⁸¹

1.4.1. Lefokozás

A lefokozás következtében a katona elveszti rendfokozatát és a címzetes rendfokozatát.⁸² Az új Hszt. 80.§ (1) bekezdés g) pontja alapján a büntetőeljárás keretében lefokozott katona szolgálati viszonya megszűnik.

Ennek értelmében a katona a bűncselekmény elkövetésekor viselt rendfokozatát veszti el, emellett az ahhoz tartozó érdemeket, jogosultságokat, társadalmi megbecsülést, tekintélyét és ami fontos, a hivatását is. „A katonai, rendőri stb. pályáútnak véget vető büntetés folytán az elítélt egzisztenciális és erkölcsi veszteséget is szenved, kérdéses, hogy a megszerzett speciális szaktudását a munkaerőpiacon milyen sikerrel tudja hasznosítani.”⁸³ Tehát a lefokozás a legsúlyosabb beavatkozást jelenti a katona életében, hiszen ezzel elveszti azt a helyzetét, hogy tovább gyakorolja a hivatását.

A lefokozást akkor lehet és kell is alkalmazni, ha az elkövető a rendfokozatra méltatlanná válik. A Btk. nem határozza meg, hogy melyek azok az esetek, cselekmények amikor méltatlanná válik az elkövető. Ezt mindig a bíróságnak az elé kerülő konkrét esetben kell vizsgálnia kiemelt gondossággal. Még a Legfelsőbb Bíróság adott iránymutatást a méltatlanság megítéléséhez: fokozottan vizsgálni kell a büntetés céljainak érvényesülését, az elkövetett cselekmény súlyát, jellegét, a szolgálati rendre és fegyelemre, a fegyveres erők és fegyveres testületek tekintélyére és a viselt rendfokozatra gyakorolt hatását, továbbá a katona egész addigi életvitelét, a szolgálat terén szerzett érdemeit és helytállását.⁸⁴

Meghatározó, hogy az elkövető milyen rendfokozatot visel a bűncselekmény elkövetésekor. „A magasabb, elsődlegesen a tiszti rendfokozatot viselő előjárónak – a magas szintű katonai ismereteken túl – olyan emberi, erkölcsi jellemvonásokkal kell rendelkezni, amelyek az alárendeltekől megbecsülést, tekintélyt váltanak ki, miáltal példaké-

⁸⁰ Btk. 135.§ szakaszához fűzött indokolás.

⁸¹ TÖRÖ 2013, 272. p.

⁸² A címzetes rendfokozathoz lsd. 42. lábjegyzethez írtak.

⁸³ VARGA 2009, 397. p.

⁸⁴ Ebből következően helytálló az a megállapítás, hogy nem lehet kizárólag a bűncselekmény tárgyi súlyára alapítottnan kiszabni a büntetést. (Egyébként ez igaz az összes katonai mellék-büntetés alkalmazásakor).

pükké is válhat, mert ezek a követelmények is előfeltételei a beosztottak kötelesség teljesítésére való eredményes nevelésének. A rendfokozattal bíró katona elkövető esetében ezért általában nem önmagában a bűncselekmény tárgyi súlya a döntő annak meghatározásánál, hogy méltatlan-e a rendfokozat viselésére.”⁸⁵

Már az 1961-es „Szocialista Kódex” idején kialakult az a bírói gyakorlat, hogy a lefokozás büntetését érdemlik azok a korrupciós cselekményt elkövető rendőrök, akik közúti gépjármű-ellenőrzés során észlelt szabálysértési feljelentés megtételének mellőzéséért pénzt kértek, és pénzt fogadtak el a szabálysértés elkövetőjétől. A vádlottak által elkövetett közélet tisztasága elleni bűncselekmény jellege és súlya alapján méltatlannak a rendőri hivatás gyakorlására. Az ilyen cselekményeket a társadalom mélyen elítéli, és a sokrétű feladatok, többek között az állampolgárok védelmét ellátó rendőri állomány megítélését súlyosan rombolja az adott egyéni magatartás (BH 2008. 80.)⁸⁶. A katonának minősülő hivatalos személy lefokozása ilyen bűncselekmény miatt akkor is indokolt, ha cselekményére tekintettel fegyelmi eljárás eredményeként a fegyveres szerv kötelékéből eltávolították (BH 2015. 243.).

A rendőr esetében a szolgálati viszony megszűnését követően lefokozás büntetés kiszabása nem indokolt, miután a szolgálati viszony megszüntetésével – szemben a Magyar Honvédség hivatásos állományú katonájával – rendfokozatát automatikusan elveszti, ezért ez a büntetés a rendfokozathoz fűződő tekintély megóvása szempontjából közömbös (BH 2015. 183. III.).

A társtettesként, hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntette és társtettesként elkövetett könnyű testi sértés vétsége miatt lefokozás büntetése volt indokolt a büntetés-végrehajtási szolgálati feladatokat ellátó elkövetőkkel szemben. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a vádlottak cselekményének jellegére figyelemmel - a bűncselekményeiket hivatalos személyként valósították meg, ami a büntetés-végrehajtási intézet fegyelmi helyzetére, ezáltal működésére is káros hatással volt, ezért rendfokozat tekintélyét is súlyosan sértette - szükségesnek találta a legsúlyosabb katonai büntetés, lefokozás alkalmazását is (Fővárosi Ítéletábla Kat. Tan. 6.Kbf.93/2014/8. forrás:www.birosag.hu).

Önálló büntetesként lefokozást tartotta szükségesnek a katonai tanács azzal a büntetés-végrehajtási tiszthelytessel szemben, akit a szeszital-fogyasztással elkövetett, szolgálatban kötelességzegés vétsége miatt korábban már pénzbüntetéssel sújtottak, továbbá alkoholfogyasztással összefüggő fegyvelemsértés miatt előzőleg többször fenytettek (BH 2000. 92.)⁸⁷.

A büntetőjogi következményeken kívül vannak további joghatások a lefokozásból következően, amit a különböző ágazati jogszabályok írnak elő. Így nem létesíthető szolgálati viszony azzal, akivel szemben a bíróság lefokozás büntetést szabott ki, az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesülésétől számított 3 évig.⁸⁸

Már említést tettem, hogy igazgatási úton a fenytés eszközével is lehet büntetni azt a katonát, aki fegyvelemsértést követett el. Az 2015. július 1-jétől a fenytések között

⁸⁵ KORDA 1988, 48. p.

⁸⁶ TÖRŐ (2013) 273. p.

⁸⁷ VARGA ZOLTÁN (szerk.): A büntetőjog nagy kézikönyve. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 239.p.

⁸⁸ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. tv. 31.§ (2) c)

nem szerepel a lefokozás eszköze. Ezt már csak a bíróság alkalmazhatja a jogsértő katonával szemben.⁸⁹ A méltatlanság a lefokozás szükségképpen tartalmi eleme. Amennyiben a bíróság megállapítja a méltatlanságot, a lefokozással már automatikusan megszűnik a szolgálati viszony. Ehhez kapcsolódó joghátrány, hogy az így felmentett katonát végkielégítés nem illeti meg.⁹⁰ Az új Hszt. 266.§ (3) (4) bekezdései az előbb említetten túl további rendelkezést tartalmaz, amely szerint a szolgálati nyugdíjas is eltiltható az egyenruha viselésétől és a rendfokozat használatától, ha annak viselésére méltatlanná válik. Aktív szolgálati idejük után is a nyugalmazott állomány tag ugyanúgy köteles olyan magatartást tanúsítani, amelyet a nyugdíjazása előtt kellett tanúsítani az adott rendvédelmi szervnél, hiszen ilyenkor is viselheti az egyenruhát és az elért rendfokozatot, ami által tovább képviseli a nyugalmazott személy rendvédelmi szervet. Ha egyenruhában nyilvános helyen, mások előtt megbotráncózkodást keltő magatartást tanúsít, vagy szándékos bűncselekmény miatt a bíróság szabadságvesztésre ítéli, akkor eltiltható az előbb említett rendvédelmi szervet jelképező ruházat és rendfokozat viselésétől.

További példák a bírói gyakorlatból, amelyek a méltatlanságot állapították meg:

A rendfokozat viselésére méltatlan az a szolgálatban kötelességszegés vétségét és lopás büntetést elkövető rendőrtiszt vádlott, aki a bűncselekmény helyszínén a szemlebizottság tagjaként – a pénz, mint bűnjel számolása során a kínálkozó alkalmat kihasználva –, a bankfiókban a bankrabló által hátrahagyott pénz egy részét elviszi. A vádlott cselekményével súlyosan sértette a rendfokozat tekintélyét, és ezért a bíróság lefokozásra is ítélte (BH 2008. 114.)⁹¹.

A katonai tanács indokoltan látta kiszabni a lefokozás büntetését azzal a vádlottal szemben, aki a büntetés-végrehajtási testület tagjaként – orvos alezredeként, és a büntetés-végrehajtási intézet egészségügyi osztályának vezetőjeként – létesített szexuális viszonyt az egyik női elítélttel, cselekményét hivatali helyzetével többszörösen visszaélve, huzamosabb időn át, folytatólagosan követte el. Magatartása súlyosan sértette a rendfokozat tekintélyét is, annak viselésére – a cselekmény jellegére is figyelemmel – méltatlanná vált. Cselekményéről, annak erkölcsileg visszatetsző voltáról mind az elítéltek, mind a bv. testület tagjai, valamint lakóhelyének polgárai tudomást szereztek (BH 2006. 101.)⁹².

A kifogástalan katonai előéletű, feladatát példásan teljesítő, első ízben nem kiemelkedő súlyú katonai bűncselekményt elkövető tiszthelyettes vádlottal szemben lefokozás helyett alkalmazható rendfokozatban visszavetés mellékbüntetés alkalmazása (BH 1994. 468.).

1.4.2. Szolgálati viszony megszüntetése

A lefokozás mellett a másik legsúlyosabb katonai büntetés a szolgálati viszony megszüntetése, amely következtében a hivatásos és a szerződéses katona jogviszonya megszűnik az adott rendvédelmi szervnél. Az új Hszt. 80.§ (1) g) pontja értelmében a szol-

⁸⁹ 1996. évi XLIII. tv. (rég. Hszt.) 123.§ (1) bekezdés i) pontja fegyelmi eljárás keretében lehetővé tette a lefokozás alkalmazását.

⁹⁰ Új Hszt. 90.§ (6) c)

⁹¹ TÖRÖ 2013, 273. p.

⁹² VARGA 2009, 399.p.

gálati viszony megszűnik büntetőeljárás keretében szolgálati viszony megszüntetése alkalmazásával, illetve a Hjt. 59.§ (1) c) pontja szerint a bíróság jogerős ügydöntő határozatával szolgálati viszony megszüntetése büntetés kiszabásával.⁹³ A két katonai büntetés között az a különbség, hogy a lefokozás folytán a katona elveszti rendfokozatát, míg szolgálati viszony megszüntetése esetében a katona megmarad az akkor viselt rendfokozatában. Tehát az addig elért elismerések, kitüntetések továbbra is megilletik a katonát. Az ilyen büntetés kiszabásának a feltétele – ahogy a lefokozásnak is – a méltatlanság. Ennek megállapításához ugyanúgy a legnagyobb gondossággal kell vizsgálni a büntetés céljainak érvényesülését, az elkövetett cselekmény súlyát, jellegét, a szolgálati rendre és fegyelemre, a fegyveres erők és fegyveres testületek tekintélyére és a viselt rendfokozatra gyakorolt hatását, továbbá a katona egész addigi életvitelét, a szolgálat terén szerzett érdemeit és helytállását.

Indokolt volt ennek a büntetésnek a kiszabása azzal a törzsőrmester vádlottal szemben, aki szolgálat alól hat napot meghaladó ideiglenes kibúvás büntetést, valamint hamis magánokirat felhasználásának vétségét követte el és az eddigi hivatásos szolgálatát átlagot el nem érő szinten teljesítette, a feladatait felületesen, hanyagul látta el (Fővárosi Törvényszék Kat. Tan. 43. III. Kb. 2179/2013/19. forrás: www.birosag.hu).

Ezt a katonai büntetést azokkal a katonai deliktumot megvalósító katonákkal szemben indokolt alkalmazni, akik kifogásolható életvitelt folytatnak, magatartásuk a szolgálati rendre, fegyelemre jelentős hátránnyal jár, vagy éppen előjáróként a kötelmeiket sorozatosan elmulasztják.⁹⁴ A bíróság megszüntette annak a korábban már fegyelmi fenytésben részesült rendőrtisztnek a szolgálati viszonyát, aki ittas állapotban követte el súlyos testi sérüléssel járó közúti balesetet, ugyanakkor italozó életmódja miatt magatartása mind a szolgálatban, mind a magánéletben ismételten kifogás alá esett (Legf. Bír. Katf. III. 80. 1980.)⁹⁵.

A rendőr alezredes vádlott szolgálati viszonyát megszüntette a bíróság, parancs iránti engedetlenség vétsége és szolgálati tekintély megsértésének vétsége miatt. A bíróság megítélése szerint a vádlott a szolgálatra méltatlanná vált. A parancsnoki jellemzése szerint munkáját nem végezte az előjárói megalégedésére, a tárgyaláson kihallgatott tanúk vallomásai szerint nem tudott beilleszkedni a közösségbe, magát többre tartva kollégáinál, ugyanakkor a munka alól magát kivonva. Hozzáállása és viselkedése joggal háborította fel a kollégáit. A vádlott semmiféle megbánó magatartást nem tanúsított az eljárás során. A rendőri szolgálatot a szakma iránti megfelelő alázattal kell ellátni, a vádlott hozzáállását a bíróság nem értékelte ilyennek - különösen annak fényében, hogy a vádlott már két esetben állt bíróság előtt (Fővárosi Törvényszék Kat. Tan. 41 I.Kb.19/2013/10.). Tehát a büntetés kiszabásánál figyelembe vehető illetve megalapozhatja az ilyen büntetés kiszabását, ha korábban már fegyelmi fenytésben részesítették az elkövetőt vagy korábban állt már bíróság előtt.

A kifogástalan életvitellel kapcsolatban a Hszt. tartalmaz olyan rendelkezést, hogy a hivatásos állomány tagjának szolgálati viszonyát felmentéssel meg kell szüntetni, ha a

⁹³ Hjt. 31.§. (2) c): Nem létesíthető szolgálati viszony azzal, akivel szemben a bíróság szolgálati viszony megszüntetése büntetést szabott ki, az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesülésétől számított 3 évig.

⁹⁴ TÖRÖ 2013, 274. p.

⁹⁵ VARGA 2009, 403.p.

hivatásos szolgálatra alkalmatlanná vált, mert nem felel meg a kifogástalan életvitel követelményének. Tehát itt nem bűncselekmény elkövetése miatt helyezi kilátásba ezt a joghátrányt a törvény, az ilyen jellegű cselekmények szankcionálásának is a kifogásolható életvitel az alapja, ami miatt nem méltó arra a katonára, hogy szolgálatban megtartható legyen.⁹⁶ A gyakorlatban erre lehet a példa a folyamatos alkoholista életmód.

Ugyancsak felmentéssel meg kell szüntetni a hivatásos állomány tagjának szolgálati viszonyát, ha a szolgálatra méltatlanná vált, mert a szolgálaton kívül olyan cselekmény követett el, amely a rendvédelmi szerv működésébe vetett közbizalmat súlyosan veszélyezteti és emiatt nem várható el, hogy rendvédelmi szerv a szolgálati viszonyát fenntartsa.⁹⁷ Az így felmentett hivatásos állomány tagja méltatlanság miatt végkielégítésre nem jogosult.⁹⁸

Említést kell tenni az új Hszt. XVI. Fejezetéről, ami az eljárás a szolgálattal össze nem függő bűncselekmény esetén címet viseli, ahol találunk arra vonatkozóan rendelkezést, hogy a hivatásos állomány tagjának a szolgálati beosztásából felfüggeszthető, amennyiben vele szemben a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségeivel össze nem függő bűncselekmény miatt büntetőeljárás indul. A felfüggesztés tartama az eljárás befejezéséig, de legfeljebb tizennyolc hónapig tart. Az ilyen felfüggesztésnek akkor van helye, ha a hivatásos állomány tagjának terhére rótt bűncselekmény a rendvédelmi szerv tekintélyét, működésébe vetett közbizalmat súlyosan veszélyezteti vagy a büntetőeljárás miatt a hivatásos állomány tagjának a szolgálattól való távoltartása indokolt, és az eljárást folytató szerv azt kezdeményezte.⁹⁹ Például egy rendőr ezredes – jó kapcsolatrendszerét, befolyását kihasználva – a szolgálati idő letelte után rendszeresen „másodállásban” kábítószer-kereskedelemmel szerez kiegészítő bevételt.

Tehát fegyelmi eljárásra fegyelemsértés hiányában nem kerülhet sor és ebből következően teremti meg a Hszt. a lehetőséget egyfelől az elkövetőnek a beosztásából történő felfüggesztésére, másfelől – meghatározott feltételek esetén – a méltatlanság miatti felmentésére a vonatkozó szabályok figyelembevételével.¹⁰⁰

A fegyelemsértést elkövető személlyel szemben fegyelmi eljárás keretében is van lehetőség a szolgálati viszony megszüntetésének kiszabására. Mivel ez nem büntető bírósági eljárás, így nem büntetésként fog realizálódni, hanem fenyítésként. Amire már a korábbiakban utaltam, hogy az új Hszt. az alkalmazható fenyítési nemek között ismeri el a szolgálati viszony megszüntetését, aminek az alkalmazásával a katonára elveszti a viselt rendfokozatát.¹⁰¹ Ezt érelemszerűen olyan esetekben lehet kiszabni, amikor a hivatásos állomány tagja nem a büntető törvénykönyvbe ütköző magatartást tanúsított vagy a katonai ügyész álláspontja szerint büntetés célja katonai vétség miatt fegyelmi fenyítéssel is elérhető. Ilyenkor a katonai ügyész a feljelentést elutasítja, illetve a nyomozást megszünteti, az ügyet pedig fegyelmi eljárásra utalja.¹⁰² Ez utóbbi szokott gyakrabban előfordulni.¹⁰³

⁹⁶ 2015. évi XLII. tv. 86.§ (2) b).

⁹⁷ 2015. évi XLII. tv. 86.§ (2) d).

⁹⁸ 2015. évi XLII. tv. 90.§ (6) c).

⁹⁹ 2015. évi XLII. tv. 221.§ (1)-(2).

¹⁰⁰ SZALAI ISTVÁN: *A katonai mellékbüntetések a jogrendszerben.* Ügyészek Lapja 2005/1. 22. p.

¹⁰¹ 2015. évi XLII. tv. 185.§ (2) h).

¹⁰² Be. 485/A §.

Már említést tettem, hogy az új Hszt. bevezetett egy új rendfokozati formát, amelyet a „címzetes” jelzővel látott el. Az ilyen rendfokozattal rendelkező hivatásos állomány tagjára nézve is alkalmazható a szolgálati viszony megszüntetése, mint fenyítés. A szolgálati viszony megszüntetése fenyítés alkalmazása esetén a hivatásos állomány címzetes rendfokozatot viselő tagja a címzetes rendfokozatát is elveszti.¹⁰⁴

Itt szeretném felvetni azt a problémát, amire már a dolgozat során utaltam, nevezetesen arra, hogy a szolgálati törvény miért rendeli hozzá a szolgálati viszony megszüntetése fenyítéshez azt a jogkövetkezményt, hogy az állomány tagja a viselt rendfokozatát is elveszti. Véleményem szerint ez aggályos. Ugyanis a Btk. a szolgálati viszony megszüntetése mint büntetés kiszabásakor nem rögzíti azt, hogy a rendfokozatát elveszti a katoná. A Btk. szerint csak és kizárólag a lefokozással (illetve közügyektől eltiltással) jár együtt ez a hátrány. A Hszt. 190. §-a alapján, megtörik a már részletezett speciális büntetőjogi alapelv, az ultima ratio elve. Ezen elv szerint, a Btk. az a törvény a magyar jogrendszerben, amely a személyre nézve a legsúlyosabb hátrányos jogkövetkezményeket tartalmazza, és csak akkor van helye a büntetőjog rendelkezéseinek, ha nincs más megfelelő eszköz, hogy szankcionálják a jogsértőt. A katonákra nézve ez a fenyítés súlyosabb jogkövetkezményeket von maga után, mint a Btk.-beli büntetés. Fontos tétel, hogy ha a Btk.-t kell alkalmazni, akkor a szankció neve katonai büntetés vagy katonai mellékbüntetés, ha pedig fegyelmi eljárásról van szó, akkor a szankciót fenyítésnek hívjuk.¹⁰⁵

Álláspontom szerint, ha összevetjük a két törvényt, akkor az állapítható meg, hogy formailag megkülönböztethető, mert az egyik törvény szerint büntetés, a másik törvény szerint fenyítés, így csupán az elnevezésekből lehet arra következtetni, hogy eltérő súlyúak. Azonban tartalmában semmiképpen sem különbözik ez a két szankció, sőt - az ultima ratio elvével ellentétesen – a szolgálati törvény ezen fenyítése még súlyosabb is, mint a Btk. szolgálati viszony megszüntetés büntetése. Tehát az ultima ratioval ellentétesen az a helyzet, ha egy fegyelemsértésért, amit csupán fegyelmi eljárásban bírálhatnak el, a büntető törvénykönyvben kilátásba helyezett büntetésnél súlyosabb szankcióval sújtanak.

Az is kétséges, hogy az ilyen fenyítést fegyelmi eljárásban lehet alkalmazni és nem büntetőeljárásban. A katonai büntettek egy része ugyanis kifejezetten a katonai fegyelem szigorúságára és magas követelményeire tekintettel minősít bűncselekménnyé fegyelemsértő magatartásokat. „Maguk a katonai szolgálati érdekek kívánhatják tehát meg az adott fegyelemsértés katonai parancsnokok által történő elbírálását, mert ez egyrészt a fegyelmi eljárás sommásságával azonnal reagál a cselekményre és a fegyelmi állapot megszilárdítására alkalmas, másrészt a fegyelmi megtorlás a parancsnoki tekintély feltétlen érvényesítésére is alkalmas, ami a katonai életviszonyok között a prevenció hatékony formája lehet.”¹⁰⁶

Ebben az esetben, egy - a büntető törvénykönyvbe ütköző magatartás miatt kiszabható büntetésnél - súlyosabb joghátrányt tartalmazó fenyítésről beszélünk, amit fegyelemsértés esetén lehet alkalmazni. Nem érvényesülnek azok az eljárási garanciák, amik a büntetőeljárásban követendők. Például büntetést, csak és kizárólag bíróság jogosult

¹⁰³ A Magyar Honvédségnél ritkán alkalmazzák ezt a szankciót. A gyakorlatban a méltatlanságot szokták megállapítani a Hjt. 162.§ (1) bek. c) pontja alapján.

¹⁰⁴ 2015. évi XLII. tv. 346.§ (5).

¹⁰⁵ SZALAI 2005, 21. p.

¹⁰⁶ SZABÓ ISTVÁN: *Állam- és Jogtudományi Enciklopédia*. II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 978. p.

kiszabni, de a fegyelmi eljárásban a hatályos szabályok szerint a szolgálati viszony megszüntetése fenytést a katona előjárója alkalmazza. Így ezt a fenytést, aminek joghátrányai súlyosabbak mint a Btk. - elnevezésében azonos - büntetése, a bíróság helyett, az igazságszolgáltatási rendszeren kívül álló személy jogosult kiszabni.

1.5. Katonai mellékbüntetések

A Btk. 136.§-a rendelkezik a katonai mellékbüntetésekről, amelyek sokkal enyhébb jogkövetkezményekkel együtt járó szankciók, mint a katonai büntetések. Az elítélt katona szolgálati viszonya nem szűnik meg, ellentétben a lefokozással és a szolgálati viszony megszüntetésével. A rendfokozatban visszavetés illetve a várakozási idő meghosszabbítása eseteiben csak a katona rendfokozatára gyakorolnak hátrányos hatást, amelyek következtében megnehezül a katona előmenetele, karrierjének kiépítése.

Katonai mellékbüntetést, csak büntetés mellett lehet kiszabni a Btk. 33.§-ára figyelemmel (kivéve Btk. 134.§ - közérdekű munka). Azonban nincs helye se a rendfokozatban visszavetésnek, se a várakozási idő meghosszabbításának, amennyiben katonai büntetés alkalmazása indokolt. Ennek oka a két speciális büntetési kör jogkövetkezményeinek a súlya, hiszen a katonai büntetések által az elítéltnak megszűnik a rendvédelmi szervnél való szolgálata, így okafogyottá válik a további (enyhébb) szankció kiszabása. Ugyanúgy közügyektől eltöltő döntés esetében sincs helye (részletesen lsd. 2.3. pont).

Ezeket a katonai mellékbüntetések csekélyebb tárgyú súlyú cselekményeknél ítéli meg a bíróság, amelyeknél a büntetés célja e két speciális büntetési nemmel is kellően elérhető.

1.5.1. Rendfokozatban visszavetés

A bíróság a katonának azt a rendfokozatát veszi figyelembe, amelyet a bűncselekmény elbíráláskor visel. Amennyiben a cselekmény elkövetése és elbírálása között az elkövetőt előléptették, akkor így az elért rendfokozat szerint kell őt eggyel visszavetni.

Mind a Magyar Honvédségnél és mind a más rendvédelmi szervnél meg van határozva a rendfokozati rendszer. Az új Hszt. 15.§-a rögzíti a különböző rendfokozati állománycsoportokat és azon belül a rendfokozatokat.¹⁰⁷

A katonát csak azonos rendfokozati állománycsoporton belül eggyel alacsonyabb rendfokozatba lehet visszavetni (BH 1995. 201., BH 1998. 159., BH 1993. 536.)¹⁰⁸.

Így például egy tiszt állománycsoportba tartozó hadnagy, nem kerülhet zászlósi, vagy tiszthelyettesi állománycsoportba. Ha a katona a legalacsonyabb rendfokozatot viseli az állománycsoporton belül, akkor a rendfokozatban visszavetés helyett a várakozási idő meghosszabbítását kell alkalmazni.

A Btk. 139.§ (2) bekezdése szerint a rendfokozatban visszavetést alkalmazásának feltétele, hogy a bűncselekmény a rendfokozat tekintélyének sérelmével járjon, de a le-

¹⁰⁷ A rendfokozati rendszer célja, hogy a rendfokozat tükrözze a hivatásos állomány tagjának a szervezeti hierarchiában elfoglalt helyét, egyben az egyéni életpályáján befutott karrierjének megfelelő szakmai tapasztalatot is. A törvény szerint a hivatásos állomány tagja az állománycsoportjába tartozó, az általa betöltött szolgálati beosztás besorolása, valamint a fizetési fokozata alapján meghatározott rendfokozattal rendelkezik.

¹⁰⁸ TÖRÖ 2013, 275. p.

fokozásnak nincs helye. E szerint a konkrét eset alapján ítéhető meg, hogy mi jár a rendfokozat sérelmével. Itt is figyelembe kell venni az elkövetett cselekmény tárgyi súlyát, annak jellegét, az elkövető milyen rendfokozatot visel, hiszen ahhoz is különféle elvárások és eltérő jogok és kötelezettségek kapcsolódnak. Értelemszerűen, nem szabad fennállnia azoknak a körülményeknek, eseteknek, amelyek a lefokozást megalapozzák, tehát a méltatlanságnak.

Az előbb említett szempontrendszeren keresztül állapította meg a Kúria annak a büntetlen előéletű büntetés-végrehajtási főtorzsórmesternek a büntetőjogi felelősségét, aki hivatali visszaélést és halmazatban felbujtóként aljas indokból elkövetett könnyű testi sértés büntetést valósított meg. A felügyelete alatt álló foglyokat arra bírta rá, hogy az előzetes letartóztatása miatt fogva lévő sértettet a gyermekeinek sérelmére elkövetett súlyos bűncselekménye miatt akár könnyű testi sérülést is okozó módon, a zárkájában tetteg bántalmazza és a rábírás hatására a foglyok a sértettnek könnyű testi sérülés okoztak (Kúria Bhar I: 768/2015.).¹⁰⁹ Ilyen esetben értékelni lehet a bűncselekmények halmazatban történő elkövetését, és azt is, hogy a vádlott a hatalmi helyzetével visszaélve bírta rá a fogvatartottakat a sértett bántalmazására. Azonban a Kúria a vádlott pozitív előéletére tekintettel lehetőséget látott, hogy a Btk. 136.§ (1) bekezdés a) pontjának alkalmazásával katonai mellékbüntetés kiszabására is.

Nem tévedett az elsőfokú bíróság, amikor arra a következtetésre jutott, hogy a vádlottal szemben az adott rendőri szerv fegyelmét súlyosan sértő szolgálati erőszak büntetése miatt katonai mellékbüntetés kiszabása is indokolt. Nem kétséges, hogy a vádlott cselekménye a rendfokozata tekintélyének sérelmével járt, azonban lefokozása nem szükséges. Erre figyelemmel az elsőfokú katonai tanács indokoltan szabott ki vele szemben rendfokozatban visszavetést (Fővárosi Ítéletábra Kat. Tan. 6.Kbf.24/2014/12. forrás:www.birosag.hu).

A Btk. (3) bekezdés meghatározza azt az időtartamot, amely egy korlátot jelent a bíróságok számára. Így 1 évtől 2 éves időtartamban lehet egy katonát rendfokozatában visszavetni. Ez az időtartam iránymutatást jelent a bíróságnak, hiszen aki olyan bűncselekményt követ el amivel sérti a rendfokozat tekintélyét, annak legalább 1 éves időtartamot kell meghatározni hogy a büntetés elérje a célját. A 2 éves maximális időtartamból az vonható le, hogy ha ennél több ideig kellene a rendfokozatban visszavetni, akkor már azon kellene gondolkodni, hogy a szolgálatban megtartható-e a katona.¹¹⁰

Az I. r. vádlott vonatkozásában-kriminológiai értelemben vett visszaeső voltára és tulajdon elleni szabálysértésére is tekintettel - szükség van a rendfokozatban visszavetésre, mivel különösen a vagyon elleni cselekmények a rendfokozat tekintélyének sérelmével járt, ezért a bíróság vádlott I r. törzszászlóst a zászlósi rendfokozatba visszavette a törvényi minimumra, azaz egy évre. (Fővárosi Törvényszék Kat. Tan. 42. II. Kb. 63/2013/10. forrás:www.birosag.hu.).

Az ittasan két másik alárendelt jelenlétében az előjáróját durván szidalmazó sértegető, verekedni kihívó rendőrtiszttel szemben indokoltnak találta a bíróság végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés mellett az alacsonyabb rendfokozatba visszavetést, tekintve, hogy cselekménye nem csak az érintett előjáró sérelmét és azon

¹⁰⁹ Kúriai Döntések Tára – Bírósági Határozatok 2016/1. 18. p.

¹¹⁰ VARGA 2009, 404. p.

keresztül közvetlenül a függelmi viszonyokat sértette, hanem összeegyeztethetetlen a vádlott által viselt rendfokozat méltóságával és az ahhoz fűződő elvárásokkal (BH 1994. 644.)¹¹¹.

A kifogástalan katonai előéletű, feladatát példásan teljesítő, első ízben nem kiemelkedő súlyú katonai bűncselekményt elkövető tiszthelyettes vádlottal szemben lefokozás helyett alkalmazható rendfokozatban visszavetés mellékbüntetés alkalmazása (BH 1994. 468.).

Nem találta indokoltnak a rendfokozatban visszavetés büntetésének kiszabását a másodfokú bíróság az ittas járművezetést elkövető katonával szemben, aki az elkövetéskor nem volt szolgálatban, mindenki által felismerhetően személyi tulajdonában levő járművel utazott, és a járókelők nagyobb körének megbotránkozására, a rendfokozat általuk történő felismerésére nem voltak adatok (BH 1993. 536.)¹¹².

„A rendfokozatban visszavetés jelentős erkölcsi és anyagi hátránnyal is jár az elkövetőre nézve, hiszen a rendfokozatban visszavetésről a szolgálati helyen lévő állomány, és az alárendeltek is tudomást szereznek, valamint a katonát megillető illetmény nem csak a beosztáshoz, hanem a rendfokozathoz is igazodik, így nyilvánvaló fizetéscsökkenést is eredményez.”¹¹³ Amennyiben a rendfokozatban visszavetés túlzó erkölcsi hátrányt okoz, amely következtében nem tudja ellátni a feladatát a katona, akkor célszerűbb lehet a várakozási idő meghosszabbításának alkalmazása. Például a büntetés-végrehajtásban a hivatásos személy tekintélye lejáratódik az elítéltek előtt.¹¹⁴

A fizetéscsökkenés tekintetében utalni kell az új Hszt. XIII. Fejezetének Illetmény címe alatt található 155.§ (1) bekezdésére, amely kimondja, hogy a beosztási illetmény a hivatásos állomány tagjának besorolása alapján megállapított fizetési fokozathoz tartozó illetményszorzó és a rendvédelmi illetményalap szorzata. Ehhez szükséges ismerni az új Hszt. 5-9. sz. mellékleteit, amely tételesen leírja, hogy a különböző rendvédelmi szerveknél az adott rendfokozatban lévő hivatásos állomány tagját mekkora illetmény illeti meg. Ez is egyfajta iránymutatást jelenthet a bíróság számára, hogy a rendfokozatban visszavetés mellékbüntetése a büntetőjogi szankciók általános és speciális célját megvalósítják-e.

Az új Hszt.-ben is találunk ilyen jogkövetkezményekkel járó szankciót a fenytések között. Tehát igazgatási úton is – fegyelmi eljárásban – lehetőség nyílik a rendfokozatban visszavetés alkalmazására.¹¹⁵ A különbség nyilvánvalóan az, hogy a katona által elkövetett cselekmény miatt, nem kerül sor a katonai (büntetőjogi) mellékbüntetés alkalmazására illetve az alacsonyabb rendfokozatban eltöltendő idő tartamának alsó határa hat hónap, továbbá, a rendfokozatban visszavetés, mint fenytés kiszabása nem jár együtt a fizetési fokozatban történő visszasorolással.¹¹⁶ A Hszt. változása folytán a rendfokozatok a beosztáshoz kötődnek, így a fizetési fokozathoz is. Véleményem szerint egy rendfokozatban visszavetés fenytését érő cselekmény esetén, már túlzott hátránnyal

¹¹¹ VARGA 2009, 404. p.

¹¹² VARGA 2009, 404. p.

¹¹³ TÖRŐ 2013, 275. p.

¹¹⁴ VARGA 2009, 404. p.

¹¹⁵ 2015. évi XLII. tv. 185.§ f).

¹¹⁶ Az új Hszt. 185.§ (1) bek. d) pontjában található egy fizetési fokozattal egy évre való visszavetés fenytése tartalmaz a fizetési fokozatra hátrányos jogkövetkezményt.

járna, ha a katonát a fizetési fokozatban is visszavetnék. Külön fenyítési nem az egy fizetési fokozattal egy évre való visszavetés, ami a rendfokozatot nem érinti.

Az előbb említett fenyítések kombinációja az alacsonyabb szolgálati beosztásba helyezés, egy évtől két évig terjedő időtartamra, ami a szolgálati viszony megszüntetése után a legsúlyosabb hátrányos jogkövetkezmény a szolgálati törvényben. A törvény nem határozza meg, hogy eggyel alacsonyabb szolgálati beosztásba lehet csak helyezni a katonát, lehet többel is. Így akár középvezetői beosztásból is lekerülhet valaki tiszti besorolási osztályba. Tehát - az új előmeneteli rendszernek köszönhetően - e fenyítés a rendvédelmi szerv hivatásos állományú tagja fizetési fokozatát illetve adott esetben a rendfokozatát is érinti, hiszen alacsonyabb szolgálati beosztásba kerül, így alacsonyabb rendfokozatot is fog viselni.

A címzetes rendfokozatra nézve itt is találunk rendelkezést az új Hszt.-ben: a rendfokozatban visszavetés fenyítés alkalmazása esetén a hivatásos állományú címzetes rendfokozatot viselő tagja esetében a címzetes rendfokozat tekintetében kell a fenyítést végrehajtani.¹¹⁷

1.5.2. Várakozási idő meghosszabbítása

A büntetőjogi értelemben vett katonákkal szemben, ez a mellékbüntetés jár a legenyhébb joghátránnyal, hiszen ennek következtében az elkövető megmarad az általa betöltött szolgálati viszonyban illetve az általa viselt rendfokozatban. A várakozási idő meghosszabbítását akkor indokolt alkalmazni, ha a bűncselekmény elkövetése sérti ugyan a rendfokozat tekintélyét, de a szolgálatban megtartható katonával szemben az egyéni megelőzés céljai így is elérhetőek (BH 1996. 76.)¹¹⁸.

A joghátrány abban nyilvánul meg „csupán”, hogy a soron következő rend- és a fizetési fokozatot hosszabb idő után fogja elérni az elítélt.

A 2015. évi LXXVI. törvény¹¹⁹ módosította a Btk. várakozási idő meghosszabbítására vonatkozó szabályozását. Így az (1) bekezdés vonatkozik a Magyar Honvédség tényleges állományú tagjára, a (1a) bekezdés vonatkozik – az új Hszt. hatálya alá tartozó - rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjára.¹²⁰ Ez a jogalkotói megoldás indokolt volt, mert 2015. július 1. után új előmeneteli rendszer irányadó a rendvédelmi feladatot ellátó szervek hivatalos állományának tagjaira. (részletesen: 2.3. rész)

A Magyar Honvédség tényleges állományú tagjára a Hjt. rendelkezéseit kell figyelembe venni. 83. § (1)-(2) bekezdései határozzák meg a magasabb rendfokozatban történő előléptetés feltételeit. Az egyes rendfokozatokban előlthető legrövidebb (kötelező) és leghosszabb (maximális) várakozási időt a 4. számú melléklet írja elő. A Btk. értelmében a meghosszabbítást években kell meghatározni, azzal a korláttal, hogy annak tartama nem haladhatja meg a rendfokozatra előírt várakozási idő felét. Akkor kell meg-

¹¹⁷ 2015. évi XLII. tv. 346.§ (5).

¹¹⁸ TÖRÖ 2013, 276. p.

¹¹⁹ Az egyes büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló.

¹²⁰ Btk. 140. § (1)-(1a).

hosszabbítani, ha a katonának az előléptetést hosszabb várakozási idő eltöltésével kell kiérdemelnie.¹²¹ Továbbá fontos, hogy a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja esetében az (1) és (2) bekezdésben meghatározott várakozási időn a kötelező várakozási időt kell érteni.¹²² Például az általános előmeneteli rendbe tartozó főhadnagy kötelező várakozási ideje 4 év, tehát legfeljebb 2 évvel lehet meghosszabbítani a honvéd főhadnagy várakozási idejét.

A várakozási idő meghosszabbítása olyan rendfokozatban lévő katonával szemben nem alkalmazható, akinek a már elért rendfokozatához várakozási idő nem tartozik. Nyilvánvalóan ebben a helyzetben, okafogyottá válik a kiszabása, gyakorlatilag sem lehet alkalmazni. A várakozási idő meghosszabbítása akkor kezdődik, amikor a katona a soron következő előléptetése esedékessé vált.¹²³

A Hszt. hatálya alá tarozó katonák tekintetében a soron következő fizetési fokozatba elősorolásra előírt várakozási idő meghosszabbodik. Az új szabályozással a rendfokozat a betöltött beosztáshoz igazodik, minden beosztáshoz meghatározásra került mind a legalacsonyabb, mind a legmagasabb rendfokozat. Ezáltal megszűnik az a rendszer, hogy a rendfokozatban való előmenetel részben különválnak a beosztásban való előmeneteltől

Ezen előmeneteli rendszer (részletesen lsd.: 2.3.2 pont) figyelembevételével kell kiszabni a várakozási idő meghosszabbítása mellékbüntetését. Az, hogy milyen fizetési fokozat várakozási idejének a meghosszabbítására kerül sor, függ attól hogy az elkövető melyik rendvédelmi szervnél van szolgálati viszonyban, milyen szolgálati beosztásban és milyen rendfokozatot visel. Az új Hszt. 5-9. sz. mellékletei adnak iránymutatást, amelyben a nem vezetői besorolási osztályban 1-től 10-ig, a vezetői besorolási osztályban 1-től 3-ig vannak meghatározva a fizetési fokozatok és az ahhoz rendelt illetmény szorzószámok.

A fizetési várakozási idő nem vezetői szolgálati beosztás esetében 4 év, vezetői szolgálati beosztás esetében 5 év.¹²⁴ Így a kiszabható mellékbüntetés tartama legfeljebb 2 év.

Szolgálati feladat alóli kibúvás vétsége miatt a Kúria szükségesnek ítélte a fontos szolgálati feladatot ellátó bv. őrmester vádlottal szemben katonai mellékbüntetés, nevezetesen a várakozási idő meghosszabbítása alkalmazását, indokoltnak látva, hogy a vádlott a szolgálati vétségei miatt az előléptetést a törvényben előírt várakozási időnél hosszabb idő elteltével érdemlje ki (Kúria Bhar. I. 275/2014.).

A vádlottal szemben a bíróságok korábban már két alkalommal szabtak ki pénzbüntetést, illetve hogy az ügy tárgyát képező szolgálatban kötelességszegés vétségében, a vádlott kriminológiai értelemben különös visszaesőnek tekinthető. Ezért a bűncselekmény elkövetésétől való hatékonyabb visszatartás érdekében a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatva a vádlottat egy évre a soron következő rendfokozatba előlépésre írt várakozási idő meghosszabbítása katonai mellékbüntetésre is ítélte (Fővárosi Ítéletábrla Kat. Tan. 6.Kbf.24/2013/5. forrás:www.birosag.hu).

Szegedi Törvényszék Katonai Tanácsa elegendőnek tartotta a pénzbüntetés kiszabását és nem látta indokoltnak a legenyhébb katonai mellékbüntetés kiszabását annak a ki-

¹²¹ Btk. 140. §. (2).

¹²² Btk. 140. §. (3).

¹²³ TÖRÖ 2013, 276. p.

¹²⁴ 2015. évi XLII. tv. 117. § (1), 118. § (1).

fogástalan katonai előéletű, addig feladatát példásan teljesítő határőr őrmester tekintetében, aki kötelességszegés szolgálatban büntette miatt került eljárás alá, mert elmulasztotta a jármű szűrőpróbaszerű vagy kötelező ellenőrzését.¹²⁵

Igazgatási úton is van lehetőség kiszabni a fizetési fokozat várakozási idejének meghosszabbítását. Az új Hszt. fenyítései között szerepel a fizetési fokozatban való előlépés várakozási idejének meghosszabbítása, amelynek tartama hat hónaptól két évig terjed.¹²⁶

Egyébként egy másik fenyítési nem is hátrányosan befolyásolja a fizetési fokozatot, nevezetesen az egy fizetési fokozattal egy évre való visszavetés.¹²⁷ Itt a fenyítésben részesített személy nem marad meg az elbíráláskori fizetési fokozatban, hanem egy fokozattal lentebb kerül, ami értelemszerűen az illetményének összegén fog megmutatkozni.

III. Statisztika

1 Katonai büntetések és katonai mellékbüntetések

1. sz. táblázat

A katonákkal szemben alkalmazható katonai szankciók alakulása 201–2014 között¹²⁸

Év	Terheltek száma akikkel szemben büntetést alkalmaztak	lefokozás (%)	szolgálati viszony megszüntetése (%)	rendfokozatban visszavetés (%)	várakozási idő meghosszabbítása (%)
2010.	67 888	74 (0,11)	5 (0,01)	26 (0,04)	28 (0,04)
2011.	67 799	67 (0,10)	2 (0,00)	22 (0,03)	22 (0,03)
2012.	58 252	47 (0,08)	3 (0,01)	15 (0,03)	13 (0,02)
2013.	57 391	54 (0,09)	2 (0,00)	24 (0,04)	15 (0,03)
2014.	65 977	39 (0,06)	0 (0,00)	16 (0,02)	11 (0,02)

Megállapítható, hogy az elmúlt évek statisztikája alapján a lefokozás büntetését alkalmazták a bíróságok a legtöbbször, míg a legkisebb mutatóval a szolgálati viszony megszüntetése rendelkezik. Pozitívan értékelendő az a tény, hogy a 2010-es mutatóhoz képest a 2014-ben kiszabott lefokozások száma kevesebbet mutat, pontosan 53 %-os eltérést láthatunk. A szolgálati viszony megszüntetésének adatai tükrözik a jelenlegi bírói gyakorlatot, hiszen a jogerős határozatokban kevés ilyen büntetést szabnak a ki a bíróságok.

¹²⁵ 8/2008. (OT 6.) ORFK utasítás 56. pontja.

¹²⁶ 2015. évi XLII. tv. 185. § (1) e).

¹²⁷ 2015. évi XLII. tv. 185. § d).

¹²⁸ Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. 2014., Legfőbb Ügyészség, Budapest 2015.

A százalékos mutatók szerint, az alkalmazott büntetések között igen kevés arányban vannak katonai büntetések és katonai mellékbüntetések. Elmondható, hogy kevesebb olyan bűncselekmények valósultak meg, amik ténylegesen veszélyeztették a rendfokozatokat illetve az adott rendvédelmi szerv tekintélyét.

Összegzés

Dolgozatom során igyekeztem rávilágítani arra, hogy milyen szempontok vizsgálata alapján lehet alkalmazni a katonai büntetéseket és katonai mellékbüntetéseket.

Ahhoz, hogy a büntető eljárásokban a bíróság kitudja szabni a konkrét esetben a megfelelő büntetést, először is tisztázni kell a katona felelősségének a fokát. Tehát, hogy a katonát büntető vagy fegyelmi felelősség terheli. Ezért szeretnék idézni *Török Zsolt* ítélőtáblai bírótól, aki megfogalmazta a katonai büntetőjog fontosságát és amit én továbbvetíték arra, hogy milyen irányvonal mentén tudjuk megállapítani a büntetőjogi felelősséget, ebből következően a szankciót:

„A katonai büntetőjog, mint cseppben a tenger, a jog egészének minden ismervét magán viseli. Feladata a katonai szervezet hatékonyságának biztosítása, védelem e hatékonyságot veszélyeztető cselekményekkel szemben, a kiszámíthatóság megteremtése, igazodási pontok kijelölése, ezáltal biztonság nyújtása a katonai életviszonyok közt élőknek, de a társadalomnak is, hogy a katonai szervezetek ellátják a nekik rendelt feladatukat.”¹²⁹

Hautzinger Zoltán megfogalmazása szerint, „katonai büntetőjog hatékonyságát a katonai bűncselekmények elkövetőinek megbüntetésén, a büntetőjogi felelősség megállapításán keresztül éri el.”¹³⁰

A katona által megvalósított jogsértő cselekménynél az ultima ratio büntetőjogi alapelv figyelembevételével különös gondossággal kell vizsgálni cselekmény jellegét, tárgyi súlyát, társadalomra való veszélyességét, az elkövető előéletét, ahhoz, hogy a cselekménye átlépte-e már azt a bizonyos szintet, ami a társadalmi erkölcsi normákba ütközik és emiatt szükséges-e - a fegyelmi eljárásban alkalmazható fenytetés helyett - a büntetőeljárásban kiszabható katonai büntetést vagy katonai mellékbüntetést alkalmazni (szankció célja).

Így az ultima ratio elve szerint a cselekménynek olyannak kell lennie, ami nem szankcionálható más eszközzel, csak a büntetőjog eszközeivel. Ezen speciális büntetőjogi alapelv szerint kell megítélni, hogy a cselekmény milyen mértékben és milyen behatást gyakorolt a védendő jogi tárgyra. Az megállapítható, hogy az ultima ratio elv csakis a fokozható jogtárgysértések esetében érvényesíthető megalapozottan.¹³¹ A katonák esetében a megvalósítható cselekmények által fokozhatóak a jogi tárgyak, ezért kell az eset minden körül-

¹²⁹ TÖRÖK 2013, 51. p.

¹³⁰ HAUTZINGER 2010, 137. p.

¹³¹ KARSAI 2015, 78. p.

ményeire figyelemmel vizsgálni, hogy a cselekmény elérte már azt a szintet, amit már nem lehet elbírálni fegyelmi eljárásban, mert a fenyítés¹³² nem érné el a célját.

Másik vizsgálati szempont, ami szoros összefüggésben van a jogi tárggyal, az a cselekmény társadalomra veszélyességének a foka. Alláspontom szerint mindkettő szempont vizsgálatánál azt kell figyelembe venni, hogy az adott rendvédelmi szervnek mi a funkciója, milyen feladatokat kell ellátnia és abból következően jutunk el a jogsértő katonai szolgálati szabályzatában szereplő kötelezettségek elemzéséhez. Amennyiben e kötelezettséget bűnösen megszegi a katona és ez súlyosan sértette vagy veszélyeztette az adott rendvédelmi szerv működését, a rendjét és a fegyelmét, akkor megállapítható a büntetőjogi felelősség, mert ez közvetve fogja veszélyeztetni a társadalmat.

A rendőrségről szóló törvény 1.§-a alapján a rendőrség feladata többek között a határellenőrzés és a terrorizmus elleni küzdelem. Tekintettel a mostani migránsválságra, ami miatt az Európai Uniót nagyban veszélyeztetik a terrortámadások és ha egy rendőr a határforgalom-ellenőrzés feladatival kapcsolatban súlyosan megszegi kötelezettségét és ennek során több ízben elmulasztja az államhatár átlépésére jelentkező személyek személyazonosságát megállapítani, úti okmányát ellenőrizni, a személy tárgyait és járművét átvizsgálni, az súlyos mértékben fogja veszélyeztetni a katonai jogi tárgyat és ebből kifolyólag a magyar állampolgárok veszélynek lesznek kitéve. Tehát ez a cselekmény veszélyes a társadalomra.

Továbbá vizsgálni kell a katonai szolgálati tevékenységét. Ennek során a bíróság a parancsnoki jellemzéseket szokta alapul venni, hiszen a magyar és például a kanadai rendvédelmi szerveknél is releváns tényezőknak minősülnek. Így a joggyakorlat szerint, ha katona a jogsértő cselekmény elkövetése előtt kifogástalan, érdemmel teli szolgálatot teljesített és először követ el jogsértést, akkor elegendő a fegyelmi eljárásban való felelősségre vonás.

Mindemellett vizsgálni kell az elkövetett cselekmény gyakoriságát, a rendbeliséget. Egy cselekmény elkövetésénél még nem indokolt a büntetőjogi felelősség megállapítása. Azonban ha egy szolgálaton belül több köteleességszegés valósul meg, ott már helye lehet a büntetőjog alkalmazásának.

Az előbbiekre példa, hogy egy büntetés-végrehajtási biztonsági tiszt éjszakai szolgálatban 12 alkalommal mulasztotta el a kötelező ellenőrzések teljesítését. Ezzel megvalósította a szolgálatban köteleességszegés vétségét, ami 12 rendbelinek minősül. Ezek mellett azért is indokolt a büntetőjogi felelősségre vonás, mert korábban hasonló cselekmény miatt elítélte már a bíróság a tisztet.

A büntetés kiszabás körében fontos tétel, hogy „a bűnelkövetővel szemben a büntetés kiszabására mindig a bűnösen elkövetett társadalomra veszélyes cselekmény által meghatározott keretek között kerülhet sor, vagyis az elkövető személye, személyisége minidig a cselekményre vetítetten vizsgálandó. A bűnelkövető tehát nem általában, hanem a bűncselekmény elkövetése folytán veszélyes a társadalomra.”¹³³

¹³² Hszt. 209. § (1) A fenyítést a fegyelemsértés tárgyi súlyának, a fegyelemre gyakorolt hatásának, az elkövető vétkességének, a személyi körülményeinek, valamint a szolgálatban tanúsított magatartásának mérlegelésével kell kiszabni.

¹³³ NAGY FERENC: *Anyagi Büntetőjog Általános rész II.* Iurisperitus Bt. Szeged, 2014, 196. p.

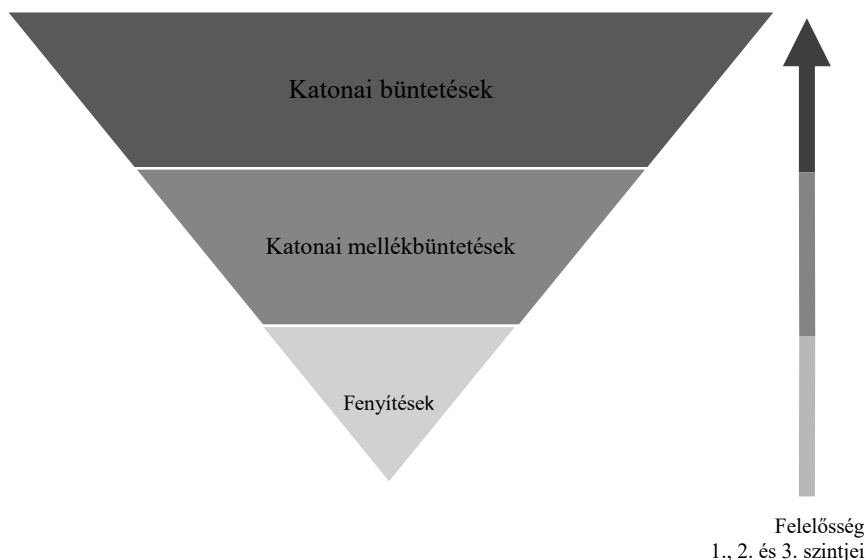
Ebből következően szeretném hangsúlyozni azt, hogy a büntetőjogi felelősség szubjektív felelősséget feltételez. Ez különböztetni meg a magánjogi felelősségtől, ahol objektív tények alapozzák meg a felelősséget. Épp ezért kell a bíróságnak minden körülmények között vizsgálni a cselekmény társadalomra veszélyességét, hiszen ezen a szubjektum – az elkövető akarata - alapján tudjuk meghatározni a felelősség mértékét, amiből kiindulva lehet megállapítani a megfelelő büntetést. Tehát mindig figyelembe kell venni az adott kor társadalmi értékrendjét, azaz a társadalom értékmegállapodása fogja alapját képezni annak, hogy mely cselekmény lesz veszélyes a társadalomra.

A katonai büntetések és katonai mellékbüntetések kiszabása tekintetében a katona felelősségéhez mérten lehet megállapítani a megfelelő szankciót, miután a fentieknek megfelelően sikerült megállapítani a cselekmény társadalomra veszélyességét és a jogtárgysértés súlyosságát. Alapul vettem *Szalai István* példáját a büntetésekkel kapcsolatban, aki szerint a közügyektől eltiltás, a lefokozás, a szolgálati viszony megszüntetése szankciók egymáshoz való viszonyát a legszemléletesebben úgy lehet elképzelni, mint ha az három egymásba helyezett doboz lenne, ahol a legnagyobb (implementáló) doboz a közügyektől eltiltás lenne, majd a lefokozás, és végül a legkisebb doboz, a szolgálati viszony megszüntetése.¹³⁴ Én ezt annyiban módosítom, hogy az implementáló doboznak a katonai büntetéseket (lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése) nevezem ki, a középső doboz tartalmazza a rendfokozatban visszavetést és a várakozási idő meghosszabbítását, végül a legkisebb dobozba a különböző fenytéseket helyezem el. Tehát a katonai büntetéseket tartalmazó doboz magában foglalja a többi büntetést (illetve fenytéseket) tartalmazó dobozt. Ezen „dobozos” példával szeretném szemléltetni a különböző szankciók súlyosságát, azaz, hogy milyen hátrányos következményeket foglalnak magukban a katonákra nézve. Álláspontom szerint úgy lehet meghatározni, hogy mely szankció is a legmegfelelőbb a katona jogsértő cselekményére nézve, hogy párhuzamot vonunk az adott felelősség, és a hozzá tartozó hátrányos jogkövetkezmények között. A felelősség körében én 3. szintet jelölnék meg: 1. a felelősségnek azon szintje, ahol katonai büntetés kiszabásának van helye. 2. szint esetében lehet a katonai mellékbüntetéseket kiszabni és a 3. szinten fenytések köre található. Amennyiben katonai büntetést kell kiszabni, az azt jelenti, hogy a katona felelőssége a legszélesebb fokú, mert a cselekményével súlyosan veszélyeztette a jogi tárgyat illetve a cselekmény veszélyes a társadalomra. A 3. szintnél a felelősség olyan szűk fokban állapítható meg, ami miatt fenytéssel is elérhető a büntetés célja, tehát oly mértékben nem sérti a jogi tárgyat, hogy büntetőjogi eszközt keljen alkalmazni, illetve a cselekmény nem veszélyes a társadalomra. Tehát a kiszabott szankcióknak arányban kell állniuk a katona felelősségével. A „dobozos” példa alapján a felelősség 1. szintje magában foglalja a 2. és 3. szinthez tartozó felelősségi fokozatokat, mivel az első szint jelenti a katona legszélesebb felelősségét.

Minél kisebb fokú felelősség kerül megállapításra, ahhoz arányosan hozzáillő enyhébb büntetést vagy fenytést kell kiszabni/alkalmazni.

¹³⁴ SZALAI 2005, 19. p.

3. sz. ábra

Szankciók kiszabásának vizsgálata, összevetve a hozzátartozó felelősség fokával

Az ultima ratio elve a büntetés kiszabásakor is érvényesül, ugyanis ezt az elvet értelmezhetjük a büntetőjogon belüli viszonylatban, ami azt jelenti, hogy a büntetőjogi eszköz alkalmasságát a többi büntetőjogi eszközhöz viszonyítva kell megítélni, és ha az összehasonlítás alapján enyhébb eszköz alkalmas, azt kell előnyben részesíteni. „Ennek alapján a szankciók alkalmazásánál „takarékosnak” kell lenni, azaz csak akkor, csak olyan súlyút és csak olyan terjedelemben szabad elrendelni, amikor és amilyen mértékben az feltétlenül szükséges a társadalom védelméhez, az újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartáshoz.”¹³⁵

Én a katonai jogban az ultima ratio elvét a szankcióra nézve úgy értelmezem, hogy, ha a cselekmény következtében a katonát a legszélesebb felelősség terheli, akkor lefokozásnak vagy szolgálati viszony megszüntetésnek lehet helye, a 2. felelősségi szintnél a katona olyan cselekményt valósított meg, amihez szűkebb felelősségi alakzat tartozik, így csak rendfokozatban visszavetés vagy várakozási idő meghosszabbítás büntetések kiszabása lehet indokolt. Álláspontom szerint az egész eljárás során végig együtt kell vizsgálni a katona felelőségének a fokát (jogi tárgy, társadalomra veszélyesség stb.) és az ehhez tartozó katonai szankció alkalmasságát, ugyanis így lehet megállapítani, hogy a konkrét esetben mely katonai joghátrány kiszabása felel meg a büntetőjogon belüli ultima ratio elvének.

A katonai büntetések és katonai mellékbüntetések alkalmazása körében a dolgozatomban felvettem a szolgálati viszony megszüntetésével kapcsolatban azt a problémát, hogy

¹³⁵ NAGY 2004, 75. p.

ha fegyelmi eljárásban alkalmazzák, akkor a katona elveszti rendfokozatát, ami súlyosabb jogkövetkezményeket jelent. Meglátásom szerint fenytésként nem indokolt alkalmazni ezt a szankciót ilyen formában. Az ultima ratioval ellentétesen nem szabad kilátásba helyezni olyan büntetőjogon kívüli szankciót, ami súlyosabb a büntetőjogi joghátránynál. Véleményem szerint, ahogy a jogalkotó kivette a fenytések köréből a lefokozást, úgy célszerű lenne a szolgálati viszony megszüntetését is kivenni a fenytések köréből, azért is, hogy teljes mértékben érvényesüljön a büntetőjog ultima ratio elve. Én azt javasolnám, hogy a szolgálati törvény legsúlyosabb fenytése az alacsonyabb szolgálati beosztásba helyezés, egy évtől két évig terjedő időtartamra legyen (vagy akár hosszabb tartamban is), hiszen ezzel a katona szolgálati viszonya megmarad és a rendfokozatát se veszti el, de az alacsonyabb szolgálati beosztásba helyezés kellő visszatartó erővel bírhat, hogy a katona ne kövessen el jogsértő cselekményt, mert ez a szankció is megnehezíti a katona előmenetelét és anyagi hátránnyal is együtt jár. Ha ezzel a szankcióval nem érhető el a fenytés célja, akkor már okkal lehetne elgondolkodni, hogy esetleg büntetőjogi felelősségről beszélünk, és így csak katonai büntetés vezethet eredményre. Tehát a legsúlyosabb joghátránnyal járó szankciókat hagyjuk meg a büntetőjognak, hiszen ezek a jogkövetkezmények állhatnak arányban a katona jogsértő magatartásával, ami bűncselekmény.

Láthattuk, hogy a katonákkal szembeni büntetőeljárásokban a bíróságnak kiemelt gondossággal kell vizsgálni az eset körülményeit, tekintettel arra, hogy ezen személycsoport eltérő életvitelt folytat, mint a civil társadalom.

Dolgozatom tárgyát illetően a fejlődés újabb és újabb kérdéseket vethet fel, amely a jogi szabályozás aktualizálásával jár. A jelenlegi felelősségre vonás eszközei a katonákra nézve alkalmasak lehetnek a büntetések (speciális) céljának eléréséhez, de szükséges a katonai joggal foglalkozók előrelátása, a cselekmények elkövethetőségének megelőzéséhez (prevenció).

PÉTER NAGY

THE APPLICATION OF MILITARY PENALTIES AND ADDITIONAL MILITARY PENALTIES, ESPECIALLY PUNISHMENT IN SERVICE LAW

(Summary)

During my research, I focused on finding the answers to the following questions: what offences result in criminal liability and what behaviours potentially result in disciplinary actions for soldiers in the sense of criminal law.

Provided that one succeeds in deciding that the provisions of criminal law should be applied, the following question reasonably arises: what military penalties or supplementary penalties are justified to be imposed for various crimes committed by soldiers? Finally, I wish to present the correlation between these criminal sanctions and the punishments found in service law.

I came to the conclusion that, in the case of soldiers, the protected legal interests can be enhanced by the feasible offences. Therefore, one should examine to what degree and to what extent a soldier's infringement violated the law enforcing body's order and discipline. Another aspect of analysis, which is closely related to protected legal interest, is the offence's degree of danger to society. During the examination of both aspects, one has to take into account what that specific law enforcing body's functions are and what tasks it has to complete, and then we get to the analysis of the offending soldier's obligations found in his/her service regulations. In case these obligations are criminally breached by the soldier and this severely violates or endangers the specific law enforcing body's functioning, order and/or discipline, such soldier can be brought to criminal liability since this will indirectly endanger society.

Regarding the imposition of military penalties and supplementary penalties, the appropriate sanction can be determined by proportional adjustment to the extent of the soldier's liability. I would name 3 levels of liability: the imposition of military penalties (1), supplementary military penalties (2), and punishments (3). Military penalties have to be imposed when the soldier's liability is of the largest extent, i.e. he/she severely endangered protected legal interest with his/her offence, and the offence resulted in danger to the society. On level 3, however, liability is so low that a simple punishment suffices, which means that the soldier did not violate protected legal interest to such extent that criminal measures would be reasonable, and that the offence did not result in danger to the society. Thus, the imposed sanctions have to be proportionate to the offending soldier's liability.